

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธย

ฉบับความสมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนร

เล่มสอง

ตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ

ถึง

สิ้นแผ่นดินสมเด็จพระนารายน์มหาราช

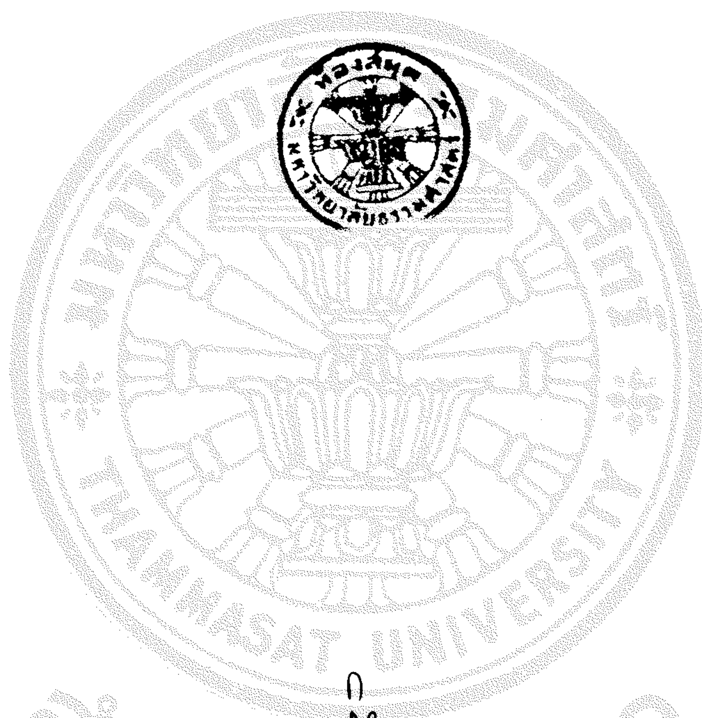
สมเด็จพระเจ้าหยู่หัว

โปรดให้พิมพ์พระราชทานในงานพระเมรุ

พระเจ้าบรมวงส์เทอ พระองค์เจ้าบุสบันบัว

เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2485

นะ พระเมรุวัดเทพสิรินทราวาส

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา

ฉบับความสมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรส

เล่มสอง

ตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ

ถึง

สิ้นแผ่นดินสมเด็จพระนารายน์มหาราช

สมเด็จพระเจ้าหยู่หัว

โปรดให้ตีพิมพ์พระราชทานในงานพระเมรุ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุศบันบัวผัน

เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2485

ณะ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาศ

คำนำ

สำนักพระราชวัง ได้แจ้งความมายังกรมศิลปากร ให้เลือกหาเรื่องหนังสือสำหรับพิมพ์แจกเปนของพระราชทานในงานพระเมรุ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุศบันบัวผัน กรมศิลปากรจึงจัดให้พิมพ์พระราชพงศาวดารความนี้ ทูลเกล้า ฯ ถวายสนองพระราชประสงค์

พระราชพงศาวดารความที่ได้พิมพ์ไว้นี้ มักเรียกกันมาในพวกนักพงศาวดารแต่ก่อนว่า พระราชพงศาวดารฉบับพิมพ์ 2 เล่มบ้าง พระราชพงศาวดารฉบับหมอบรัดเลบ้าง ทั้งนี้เพราะพระราชพงศาวดารความนี้ หมอบรัดเล หมอสอนสาสนาชาติอเมริกัน ซึ่งตั้งบ้านเรือนและโรงพิมพ์หยู่นะปากคลองบางหลวง จังหวัดธนบุรี ได้พิมพ์ขึ้นจำหน่ายเปนครั้งแรก และพิมพ์เย็บเล่มเปนหนังสือ 2 เล่มจบ จึงเรียกชื่อกันมาดังนั้น แต่ตามที่ได้ซาบกันมาในชั้นหลังว่า พระราชพงศาวดารความนี้ เปนสำนวนที่สมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรส ซึ่งเรียบเรียง จึงเรียกเปนที่หมายรู้กันในหมู่นักพงศาวดารชั้นหลังนี้ว่า พระราชพงศาวดารฉบับกรมสมเด็จปรมา ฯ พระราชพงศาวดารความนี้ นับแต่หมอบรัดเลได้จัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2407 มาจนถึงบัดนี้ ก็เปนเวลาตั้ง 78 ปีมาแล้ว เวลานี้ฉบับก็หายาก กรมศิลปากรได้เคยใช้ตรวจสอบวันเดือนปีแห่งเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ เห็นว่าไม่สู้จะคลาดเคลื่อนมากนัก จึงจัดพิมพ์ขึ้นอีก เพื่อเปนคู่มือของนักศึกษาประวัติศาสตร์ ที่ใช้สอบสวนค้นคว้าหลักฐานที่ปรากฏจากความหลาย ๆ ฉบับด้วยกัน

กรมศิลปากรขอถวายอนุโมทนาในพระราชกุศลราศี ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้พิมพ์หนังสือนี้พระราชทาน เนื่องในงานพระเมรุ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน เปนมนุญญานิสงส์ นับเนื่องในทักษิณานุปทาน ขอพระราชกุศลนี้จงสัมฤทธิผลดลบันดาลให้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน จงเสวยอิฐคุณมนุญผลตามฐานะนิยมสมดังพระราชปณิธานทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

5 ธันวาคม 2485

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุสบันบัวผัน

ประสูติ วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2406

สิ้นพระชนม์ วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2482

แผ่นดินสมเด็ดพระเอกาทสรถ

จึ่งพระราชครูทั้งสี่, แลท้าวพระยาสามนต์ราชมหาเสนาบดีมนตรีมุขพิริยโยธามาจทั้งหลายตั้งพลับพลาชัยสุพรรนมหาวิมาน, ในทัพชัยกลางพลพยุหะนั้นเส็ด, ก็นำพระราเชนทรยานกาญจนอลงกตรจนามหาบวรชัชวาล, ประดับด้วยอภิรุมชุมสายบวรเสวตฉัตร, พัชนีพรรนกลิ้งกลดจามรมาสทั้งปวง, แลเครื่องมหาราเชนทรเบญจราชกุกุธภัณฑ อนันต์เครื่องรัตนราชูปโภค, อันเปนเครื่องราชาภิเสกสำหรับพระกสัตราธิราชเจ้ามาถวาย แด่พระบาทสมเด็ดพระเอกาทสรถ อิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, อันเชินเสด็ดขึ้นผ่านพิภพไหสวรรยาธิปไตย ถวัลยราชประเพนีสืบสันตติสุริยวงส์ดำรงพิภพมนทล, สกลกรุงพระมหานครสรีอยุธยามหาดิลกภพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์, อันอำพนด้วยสามนตราชาประเทส, นานามหาไพบูลพิสาลราชเจ้าสีมาอานาเขตมนทลทั้งปวง, โดยบุรพประเพนีพระมหากสัตราธิราชเจ้าสืบมา. พระบาทสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวก็เสด็ดขึ้นพลับพลาชัยสุพรรนมหาวิมาน, อันประดับเครื่องอลังการกาญจนตารามหาวิสิตารสาตรทิพมนทล, ดูลกดด้วยบวรเสวตฉัตรตารากรจามรมาสอลงกต, แลมีพระคชาธารพระยาสารราชคเชนทรสถิตซ้ายขวา แลตั้งพยุหะพลาพลพิรินทโยธาทหารทุกหมู่ทุกพรรค, ประดับโดยขนัด. พลช้างพลม้า, พลเขนตั้งแพนแสนเส้โล่โตมรธนูสรทั้งปวง, แห่ห้อมล้อมเปนบริวารเสด็ดสัพ. จึ่งท้าวพระยาสามนตราชตระกูลประยูรราชมหาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งปวง, ถวายบังคมพระบาทสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว. จึงมี

พระราชโองการตรัสสั่งท้าวพระยาทั้งหลาย, ให้ตกแต่งการที่จะรับพระบรมสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงมายังกรุงพระมหานครสีอยุธยา. แลมีพระราชกำหนดให้ขึ้นไปหาท้าวพระยาทั้งหลาย, อันไปทัพหน้านั้น, ให้กลับคืนมายังทัพหลวง. ส่วนพระรามเดโชซึ่งมีพระราชกำหนดให้ไปหาถึงเมืองเชียงแสนเชียงรายนั้น, พระรามเดโชก็มาถึง. แลเบิกเข้ามาถวายบังคมในตำบนเมืองห้างหลวงนั้น.

ครั้นถึงณะวันพฤหัสเดือนหกขึ้นสิบสองค่ำ, พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, สเด็จด้วยพระที่นั่งคชาพาหนะ มีเสวตฉัตรรัตนอภิรุมชุมสายพรายพรรน, ประดับด้วยท้าวพระยาสามนตราชพิริโยธาแสนยากรทั้งหลายย้ายกันโดยขนาดหน้าหลัง, ก็สเด็จกรีธาพลพยุหะยาตราทัพหลวงจากเมืองห้างหลวง, คืนมาโดยอันชลมารควิถีสเด็จถึงเมืองเชียงใหม่. พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็มีพระราชโองการตรัสสั่งแก่พระเจ้าเชียงใหม่, ให้หยู่รักสาเมืองแลบำรุงช้างม้ารพลให้มั่งคั่ง เมื่อจะมีกิจราชการพระราชสงครามใช้, จะเอาพระเจ้าเชียงใหม่ไปโดยสเด็จ. ก็แรมทัพหลวงในเมืองเชียงใหม่คืนหนึ่ง. ครั้นพระเจ้าเชียงใหม่นำท้าวพระยามาถวายบังคมเลิก, สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็ยกทัพหลวงสเด็จจากเมืองเชียงใหม่ลงมาแล้ว, ซึ่งพระกรุณาเอาพระทูลองลูกพระเจ้าเชียงใหม่, ลงมาโดยสเด็จ. แลพระราชทานให้นามกรชื่อพระสีสุมหาธมราชา. พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็สเด็จมาโดยทางสุโขทัย, มายังท่าเรือในเมืองกำแพงเพชร.

ในขนะนั้นเมืองไซ แต่งทูตานุทูตให้ถือหนังสือแลเครื่องบรรนาการเข้ามาถวาย. จึ่งข้าหลวงก็นำทูตานุทูตเมืองไซนั้นขึ้นไปถวายบังคม, แลถวายเครื่องบรรนาการ, ถึงทัพหลวงในเมืองกำแพงเพชร.

แต่ทัพหลวงตั้งหยู่ในเมืองกำแพงเพชรนั้นสิบห้าวัน, จึ่งมีพระราชกำหนดลงมาแต่ท้าวพระยาผู้หยู่รั้งพระนคร, ให้แต่งพระตำหนักตำบนบ่าโมก, ครั้นเส็ดก็สเด็ดโดยชลมารคล่วงมาในพระตำหนักบ่าโมกนั้น. พระบาทสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็มีพระราชโองการตรัดสั่งแก่เจ้าพระยาธัมมาธิกรนาธิบดี, ให้ตกแต่งการประดับประดาพระราชวังหลวง, แลตั้งราชวัตฉัตรทงทั้งสองกราบข้างทางชลมารค. แต่พระตำหนักบ่าโมกถึงพระราชวังหลวง. แลให้ท้าวพระยาทั้งหลายตรวดจัดเรือแห่แหนทั้งปวงสัพเส็ด.

ครั้นถึงนะวันพรึหัสบดีเดือนสิบสองขึ้นสิบค่ำ, พระบาทสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็มีพระราชโองการตรัดให้พระราชครูทั้งสี่แต่งพระราชพิธีสงครามาภิเสก. แล้วให้เอาเรือพระที่นั่งชัยสุพรรนหงส์พยุหะบาตรา, อันประดับด้วยสรรพาลังการอันมเหาลาร, มาบันจบทัพชนานแลเทียบเรือ, แห่หน้าหลังทั้งปวงเส็ดถึงเพลารุ่งแล้วนาลิกาหนึ่ง, ได้สุภโยคมังคโลดมเวลาเริกส์อันประเสิด. จึ่งพระโหราธิบดีสรีสุนทรบริหารก็ลั่นค้องไชย. พระราชปโรหิตาจารย์ราชสุภาวดีสรีบรมหงส์องค์บริโสดมพราหมนวิทยาจารย์, เป่ามหาสังขทักสินาวัต, แลประโคมแตรสังข์ดุริยางค์ดนตรีทั้งปวง. พระบาทสมเด็ดเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็สเด็ดลงเรือพระที่นั่งชัยสุพรรนหงส์พยุหะบาตรา, แลมีพระราชครูทั้งสี่,

แลโหราธิบดีแลแพทยาธิบดี, โดยสเด็จเฝ้าพระบาทในหน้าพระที่นั่ง จึ่งให้ยกทั้งชัยโบกโบยคลายพระที่นั่งชัยสุพรรณหงส์ พยุหะบาตรา, ก็สเด็จออกจากขนาน, ก็สเด็จโดยชลมารคนทีธาร, ดูมโหลารเรือต้นทั้งปวงอันประดับด้วยเครื่องอลังกตรจนาสรรพการพิธ, แลประกอบด้วยเรือท้าวพระยามหาเสนาบดีทั้งปวง, แห่โดยขบวนหน้าหลังเดียรดาส.

พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้า-หยู่หัว, ก็สเด็จถึงประทับขนานพระราชวังหลวง, แลตีอินทเภรีเปนปถมระดมประโคมแตรสังข์. จึ่งสเด็จขึ้นพระราเชนทรยานพยุหะบาตรา แลประดับด้วยเสวตฉัตรสำหรับบรมราชาภิเศก, แลตีอินทเภรีเปนทุติยวาร, ก็สเด็จด้วยพระราเชนทรยานถึงอัธจันทไพชยนต์มหาปราสาท. จึ่งตีอินทเภรีเปนตติยวาร, พระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็สเด็จลงจากพระราเชนทรยาน, สเด็จไปหน้าท้องชัยชำระพระบาทเสด็จ. เจ้าพระยาธรรมาธิกรนาธิบดี, ก็ลั่นฆ้องไชย, ประโคมแตรสังขดุริยดนตรีทั้งปวง. จึ่งสเด็จขึ้นไพชยนต์มหาปราสาท, แลสเด็จขึ้นในพระที่นั่งมังคลาภิเศกสหัมญชรอันประดับด้วยเนาวรัตนชัชวาล, มีพระคชาธารพระยาสารอลังกต, สถิตทั้งซ้ายขวาทั้งพวกพลโยธาทหานตั้งแห่ตาสตาโดยชนิดสรรพาวุธทั้งปวง, ตั้งเปนขบวนประดับประดา. จึ่งเบิกท้าวพระยาสามนตราชตระกูลพิรีธามาจมหาเสนาบดีทั้งปวง, ถวายบังคมพระบาทสมเด็จเอกาทสรถอิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวแล้ว. ก็เบิกสมโภชเลี้ยงลูกขุน. แลถวายอาเศียรพาทสำหรับการพระราชพิธีพระนครประเวศนั้น.

ในศักราช 955 ปีมะเสงเบญจศกนั้น. พระบาทสมเด็จพระเอก

ทศรถ อิศวรบรมนาถ บรมบพิตร พระพุทธเจ้าหยู่หัว, สเด็จปราบดา ภิเสกเสวยราชยสมบัติในกรุงพระมหานครศรีอยุธยา, มหาดิลกภพนพ รัตนราชธานีบุรีรมย์. ซึ่งพระนามพระศรีสรรเพชญ์สมเด็จพระบรม ราชาธิราชรามาธิบดีศรีสินทรบรมมหาจักรพัดิ, สวรรยาราชาธิบดินทรา ธรณินทราธิราชรัตนากาศภาศกรรวิวงศ์, องค์บรมาธิเบศตรีภูวเนตรวร นาถนายก, ดิลกรัตนราชชาติอาชาวสัย, สมุทยวโรมนต์ สกลจักรวาลา ธิเบนทรสุริเยนทราธิบดินทรหริหรินทราธาดาธิบดี, ศรีวิบุลคุนรุจิจิตร ฤทธิราเมศวร, วรธัมมิกราชเดโชชัยพรหมเทพาดิเทพตรีภูวนาธิเบศ, โลกเชฎวิสุทธิมกุตปเทศคตามหาพุทธางกูร, บรมบพิตรพระพุทธเจ้า กรุงพระมหานครทวาราวดีศรีอยุธยามหาดิลกภพนพรัตนราชธานีบุรีรมย์. พระองค์ซึ่งทศพิธราชธัม, แลสถิตในพุทธัตถจรรยา, ญาตตถจรรยา, โลกัตถจรรยา มหิมาด้วยพุทธาการกโพธิสมภาร มโหลารมหัศจรรย อนันตบัณฑาริกธาพล พหลเดชานุภาพปราบบรราชอริศรีเดชะคบะอัน มหิมา, คือองค์ศรีสดิรักสสังหารวิสาลวิสุทธิอุดมเทพสมบูรณ์ในพระองค์ บมิขาดอาทิคือพระพรหม, พระพิศนุ, พระอิศวร, พระพายุ, พระพิรุน. พระเพลิง, พระยม, พระไพศพ, พระอินท์, พระจันทราทิจ. แล พระองค์ซึ่งฤทธิ์สิทธิสักดิอนันตคุน อดุลยาติเรกอเนกคุนมหามหรรนพ, สบสกลเวท สิลปาคม อุดมยศ โยค สกล โลก โลก มกุตวิสุทธิ จุฑา มนีรัตน สวัสดิมงคลสกลเหนือสิรโรตมางค์ มหากสัตรเจ้าทั้งปวงในสากลชมพู ทวีป. แลพระบาทบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้า ยู่หัว, เสด็จ เสวยไอสุริยาธิปตยบุรีรัตน, สมบูรณ์มิ่งคั่งด้วยช้างม้ารพลเสนยากร, สมณะพราหมนาจารยจัตรพัก, ประชาชนคนะสมสมัยประเทศนานา พัก

นิกรสโมสรบรมสุขเกเสมเปรมประชาราสดร, เลิสล้นพ้นกว่าโบรานราชประเพนี. มีพระราชหริทัยไกลกรุนาปรานีสัตวโลกากรทั้งหลาย, หมายให้นิรทุขปลุกไจราสดร, ให้สานติกเสมสุขโดยยุติธัมอันบวรขจร พระเกียรติปรากตพระยสเซงซ่านทั่วทิสานุทิส แลท้าวพระยามหากสัตราธิราชเจ้าทั้งหลาย ก็แต่งเครื่องบรรนาการ, ให้ทูตานุทูตมาถวายบังคมพระบาทสมเด็ดบรมนารบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวมิได้ขาด แลพระบาทสมเด็ดบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, สเด็ดส้างพระโพธิสมภารบำเพ็นพุทธการกธัมบรมัคอาทิ, คือส้างพระวรเชตถารามมหาวิหารอันรจนา, พระพุทธปติมามหาเจดียบันจุพระสารีริกธาตุสำเหร็ดกุดิสถานปราการ, สมด้วยอรัญวาสี. แล้วก็ส้างพระไตรปิดกธัมจบบริบูรน์ทั้งพระบาลี, อัถกถา, ติกา, คันถี, วิวรน์ทั้งปวง จึ่งแต่งหอพระสัทธัมเสัด, ก็นิมนต์พระสงค์อรัญวาสี, ผู้ซงสีลาธิคุนอันสันเลขมาหยู่ครองพระวรเชตถารามนั้นแล้ว, ก็แต่งขุนหมื่นหลวงไว้สำหรับอารามนั้น แลจำหน่ายพระราชทรัพย์ไว้ให้แต่งจตุปัจจัยทาน, ถวายแก่พระสงค์เปนนิจกาล แล้วให้แต่งโรงทาน สาลา, แลประสาทพระราชทรัพย์ให้แต่งโภชนาหารจังหัน ถวายแก่ภิกสุสงค์เปนนิจภัตบมิขาด.

พระบาทสมเด็ดพระเอกาทสรถอิสวรบรมนาถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็มีพระราชโองการตรัดสั่งแก่ท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งปวงให้แต่งการพระบรมสพสมเด็ดพระพุทธเจ้าหลวง แลแต่งเมรุมาสสูงเส้นสิบเจ็ดวา ประดับด้วยเมรุทิส, เมรุราย, ราชวัติ, ฉัตรนาคฉัตรเบญจรงค์นานาเสด ก็อันเชินพระบรมสพสเด็ดเหนือกรัติราชรถ,

อันประดับด้วยอภิรุมกลิ้งกลดรจนา แลท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุข ทั้งหลายมาประดับแห่ห้อมล้อมมหากริสดาธาร อันเชิญพระบรมสพ สเด็จลิลาโดยรัถยาราชวัด ไปยังเมรุมาศด้วยยศบริวาร, แลเครื่องสักการะบูชาหนักหนา. พระบาทสมเด็จพระเอกาทศรถอิศวรบรมนาถ บรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ก็สเด็จไปถวายพระเพลิงพระบรมสพ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ให้นิมนต์พระสงฆ์สิบสังวาสหมื่นหนึ่ง, ถวาย พระราชทานเครื่องอัฐบริขาร, ทักสินาบูชาพระสงฆ์ทั้งปวงเปนมโหฬาร.

ฝ่ายพระยาตองอู เมื่อทัพสมเด็จพระนเรศวรเปนเจ้าล่ากลับ ไปกรุงพระนครศรีอยุธยาแล้ว, พระยาตองอูก็ทำนุบำรุงพระเจ้าหงสาวดีไว้เปนอันดีหวังจะเกลี้ยกล่อมหัวเมืองทั้งปวงให้ราบคาบเปนปรกติ ก่อนจึ่งจะคิดการใหญ่ต่อไป. จึ่งมีหนังสือไปประกาศแก่หัวเมือง ทั้งปวงว่า, เราผู้เปนราชนัดดาพระเจ้าหงสาวดี, คิดถึงพระคุณสมเด็จ พระบิตุลาธิราช, จึ่งให้โหราพฤทธาจารย์จับไล่ดูชาตาเมืองหงสาวดี ที่จะรับศึกพระนครศรีอยุธยา, โหราพฤทธาจารย์ผู้รู้แท้ทายว่า, ชาตา เมืองหงสาวดีขาดสูญแล้ว, ที่จะรับรองข้าศึกนั้น, ถึงมาตรว่าเทวดามา ช่วยก็ไม่รอดเลยในที่จะปราชัยเปนมั่นคง, แล้วว่าชาตาเมืองตองอู ครั้งนี้ได้จตุรงคโชค, ถึงแม้จะมีข้าศึกมามากดุจคลื่นในพระมหาสมุท ก็จะปราชัยไปเอง. เพราะเหตุฉะนี้เราจึ่งเชิญสเด็จพระเจ้าหงสาวดี, แลกวาดครอบครัวขึ้นมาตั้งรับมั่นนะเมืองตองอู, ทัพพระนเรศวรนคร ศรีอยุธยายกมาติดเมืองตองอู ถึงหักหาญปีนปล้นเปนหลายครั้งเสีย ทแกล้วทหารมาก, แลตั้งล้อมอยู่ถึงสามเดือนเศษก็มิได้จนล่าทัพไป, ก็เปนบำเหน็จมือเมืองตองอูรับทัพพระนเรศวร. เอาชัยชนะไว้ได้. ท่าน

ทั้งปวงก็ย่อมแจ้งหยู่ แตพระเจ้าหงสาวดีเคยเปนสุขหยู่ในเมืองหงสาวดีนั้นฉันได, เราก็อุส่าห์สนองพระคุนให้เปนสุขดุจดังนั้น. แตหัวเมืองทั้งปวงหย่าได้กินแหนงสนเท่ห์สิ่งไดเลย, เคยทำราชการฉันได ก็ให้ทำดุจกาลก่อนนั้นเถิด. ฝ่ายหัวเมืองทั้งปวงได้แจ้งในหนังสือพระยาตองอูดังนั้น, ต่างเมืองก็เชื่อ ต่างเมืองก็คิดสงสัยเปนอันมาก. แต่แต่งคนให้ขึ้นไปซับซาบสืบส่วนดูถึงเมืองตองอูเนือง ๆ.

จุลศักราช 953 ปีเถาะตรีศก ก็ได้เนื้อความว่าพระยาตองอูทำนุบำรุงพระเจ้าหงสาวดีไว้ทั้งนี้, หาโดยสัจกตัญญูสุจริตไม่. ความคิดทั้งนี้เปนเล่ห์กะเท่ห์พระมหาเถรเสียมเพรียมบอก หัวเมืองทั้งปวงคิดกันจะยกไปรบชิงพระเจ้าหงสาวดีมาให้จงได้ ต่างเมืองก็จัดแจงไพร่พลเสร็จแล้วยกขึ้นไปถึงเมืองจิตตอง. ขณะนั้นพระยาตองอูรู้ จึ่งให้นิมนต์พระมหาเถรเสียมเพรียมเข้ามาแล้วนมัสการบอกว่า บัดนี้หัวเมืองทั้งปวงรู้คิดกันยกมาจะรบเมืองเรา พระผู้เปนเจ้าช่วยคิดให้โยมด้วย. พระมหาเถรจึ่งว่าจะกลัวอะไรแก่อ้ายหัวเมืองเหล่านี้ แต่จะตีด้วยลมปากก็จะกลับไปเอง. พระยาตองอูได้ฟังมีความยินดีนัก กราบนมัสการพระมหาเถรแล้ว ๆ เล่า ๆ พระมหาเถรจึ่งกระซิบบอกอุบายให้พระยาตองอูทุกประการ, แล้วก็ลาไปอาราม. พระยาตองอูจึ่งแต่งเปนหนังสือรับสั่งพระเจ้าหงสาวดี ไปถึงท้าวพระยาหัวเมืองทั้งปวงว่าพระเคราะห์เมืองหงสาวดีร้าย, พระยาตองอูหลานเรามีความกตัญญูกลัวจะเสียแก่ข้าศึก, เสียดายรามัญทั้งปวงจะไปเปนชเลยกรุงพระมหานครศรีอยุธยาจึ่งรับเรามาไว้ณเมืองตองอู, ได้พ้นจากเงื้อมมือปัจจามิตรก็ค่อยเปนสุขหยู่, ถ้าครบเจ็ดปีสิ้นพระเคราะห์แล้ว ก็จะกลับลงไปตั้ง

เมืองหงสาวดีดั่งเก่า, แลซึ่งหัวเมืองทั้งปวงคบคิดกันยกทัพมาทั้งนี้ จะเปนกบฎหรือ. ฝ่ายท้าวพระยารามัญหัวเมืองทั้งปวง, ได้แจ้งในหนังสือรับสั่งดั่งนั้นก็สำคัญว่าจริง ตกใจกลัวเปนกำลัง, ก็พากันเลิกทัพกลับไป.

จุลศักราช 954 ปีมะโรงจัตวาศก นักสร้างบุตรพระยาตองอู จึ่งคิดว่า บิดาไปพาเอาพระเจ้าหงสาวดีมาไว้ ให้ศึกพระนครศรีอยุธยามาติดแทบจะเสียเมืองครั้งหนึ่งแล้ว, แล้วหัวเมืองทั้งปวงก็เปนเสี้ยนสัตรู พากันยกรี้พลมาจะตีเอาเมืองอีกเล่า แลเหตุที่เปนทั้งนี้เพราะพระเจ้าหงสาวดีองค์เดียว ถ้าจะไว้ไหนเลยศึกจะวายเมือง, จำจะลอบล้างพระเจ้าหงสาวดีเสียให้ดับสูญ แล้วเมืองตองอูจึ่งจะเปนสุข. คิดแล้วก็ประกอบยาพิศลอบใส่ในเครื่องเสวย, พระเจ้าหงสาวดีมิทันรู้เสวยเข้าไป พระองค์ก็ดับสูญสวรรคต. พระยาตองอูรู้ว่าพระเจ้าหงสาวดีสวรรคาลัยแล้วก็ตกใจ, จึ่งให้ไต่สวนไล่เลียงก็ได้ความว่า, นักสร้างผู้บุตรประกอบยาพิศให้พระเจ้าหงสาวดีเสวยเข้าไป, พระยาตองอูรู้เหตุตระหนักแล้วถอนใจใหญ่มิรู้ที่จะทำประการใด จึ่งให้นิมนต์พระมหาเถรเสียมเพรียมมาแล้ว, จึ่งแจ้งเหตุทุกประการ. พระมหาเถรได้แจ้งดั่งนั้นก็ตกใจ จึ่งว่า เออการเราเสียแล้ว, บุตรท่านเปนคนโฉดเขลานักหาปัญญามิได้สมด้วยพระบาฬีว่า, มีบุตรถ้าไม่ดีแล้วก็เปนสัตรูแก่บิดามารดา ท่านนี้อุปมาดั่งพริกสาชาติอันจะตายเพราะลูก. พระยาตองอูได้ฟังพระมหาเถรว่า, ก็โทมนัสน้อยใจแก่บุตรเปนกำลัง จึ่งกราบนมัสการพระมหาเถรแล้วว่า พระผู้เปนเจ้าจะคิดฉันใดดี. พระมหาเถรจึ่งว่า การสิเสียไปไม่สมคเนแล้ว จะต้องการอันใดให้หัวเมืองทั้งปวง

เปนเสี้ยนสัตรูเล่า เราจะเอาความดีไว้เบื้องหน้าเถิด. ท่านจงให้ชาวเมืองโกนสี่สะเสียทั้งเมือง แล้วมีหนังสือไปถึงหัวเมืองทั้งปวงว่า พระเจ้าหงสาวดีซึ่งประชวรได้สามวันสเด็ดสวรรคต เราผู้เปนราชนัดดาจะทำการถวายพระเพลิงสนองพระคุณให้ถึงขนาด แลหัวเมืองทั้งหลายผู้ใดรู้พระคุณจะมาช่วยกันก็ตามมิมาก็ตามอัชฌาสัยนั้นเถิด แลตัวเราถึงถวายพระเพลิงเสร็จแล้ว ก็ไม่คิดตั้งตัวเปนใหญ่หามิได้ จะไปพึ่งพระบรมโพธิสมภาร สมเด็จพระนเรสวรบพิตรเปนเจ้ากรุงพระนครศรี-อยุธยาแล้ว ถ้าท่านมีหนังสือไปดั่งนี้หัวเมืองทั้งปวงก็จะเห็นความจะสิ้นอาฆาตจองเวร. ถ้าผู้ใดมาก็เห็นเปนสุจริต ถ้ามิมาก็จะไปพึ่งกรุงพระนครศรีอยุธยา ตร้ายก็จะเอาคดีอันนั้นไปเล่า ความดีก็จะมีแก่เราสืบไป พระมหาเถรชี้แจงบอกอุบายให้พระยาตองอูแล้วสั่งว่า ซึ่งจะแต่งการถวายพระเพลิงนั้นให้ค่อยทำช้า ๆ ความดีจึ่งจะลือขจรไปในนานาประเทศ สั่งแล้วพระมหาเถรก็ลาไปอาราม. พระยาตองอูก็มีหนังสือไปถึงหัวเมืองทั้งปวง ตามคำพระมหาเถรทุกประการ. ท้าวพระยาพระหัวเมืองทั้งปวง เห็นผู้ถือหนังสือโกนสีสะ แล้วแจ้งในหนังสือว่าพระเจ้าหงสาวดีสเด็ดสวรรคาลัย ก็มีความรังเกียจ กินแหนงต่างคนก็โทมนัสโสกาตุรภาพถึงพระเจ้าหงสาวดีเปนอันมาก ที่มีกตัญญูรู้พระคุณก็มายังเมืองตองอู ช่วยแต่งการที่ถวายพระเพลิงเปนอันมาก ลางเมืองก็มิได้มาช่วยพระยาตองอู, ไปเข้าหาพระยาทะละอันสมเด็จพระนเรสวรเปนเจ้า ให้อยู่สำเหร็จราชการในเมืองเมาะตมะเมาะลำเลิง ฝ่ายพระยาตองอูครั้นตกแต่งการสพพระเจ้าหงสาวดีเสร็จแล้ว ก็ถวายพระเพลิง โดยราชประเพณีพระมหากระษัตราธิราชเจ้าสืบมา.

จุลศักราช 955 ปีมะเส็งเบญจศก นะ เดือนยี่, พระยาตองอูก็แต่ง ราชทูต อุปทูต ตรีทูต, ถือพระราชสาสนคุมช้างม้าเครื่องราชบรรนา การ, มาถวายแด่พระบาทสมเด็จเอกาทศรถอิศวรบรมนาถบรม บพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว, นะกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา, ขอพึ่ง พระราชสมภารต่อไป. ในเดือนนั้นพระยาล้านช้าง, ก็แต่งราชทูต อุปทูตถือพระราชสาสน, แลเครื่องราชบรรนาการมาถวายบังคม สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว, ขอพึ่งโพธิสมภาร. ซึ่งพระกรุนาให้เบิก ทูตานุทูตมาถวายบังคมในพระที่นั่งมังคลาภิเสก ตรัสพระราชปติ สันถารตามทำเนียม แล้วตรัสให้เลี้ยงดูแขกเมือง แลพระราชทาน รางวัลโดยขนาด. ในปีมะเส็งเดือนสามนั้น ข้าหลวงผู้รั้งเมืองเมาะ ลำเลิง, ได้พระยาพะโรแลมอญกบฎทั้งปวงอยู่ริมฝั่งสโตงนั้นมาถวาย แลเมงมอญอันอยู่ในเมืองเมาะลำเลิง, เมาะตมะนั้นก็ราบคาบไปจน เมืองตองอู.

จุลศักราช 956 ปีมะเมียฉศก, พระบาทสมเด็จพระเอกาทศรถ อิศวรบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว, ก็มีพระราชโองการ ตรัสแก่พระยาศรีพิสวกัม, ให้สถาปนาพระที่นั่งอรรนพอันอลงกตรจนา, ดูมหิมาด้วยแก้วกาญจนพิสดาร จตุรมุขรัตนาสกรนกฤตาคาร ปราสาทเรืองรัตนชัชวาล, มโหฬารด้วยขบวนเสร็จ. จึ่งตรัสให้ตั้ง โรงรบำซ้ายขวา ก็ให้แต่งเรือต้นทั้งปวงเปนอาทิ, คือเรือชัย สุพรรณหงส์พยุหบาตรา, วรสุพรรณหงส์พยุหบาตราพระศรีสมัถชัย, ไกรสรมุขพิมานไชยจักรรัตน, แลเรือพระครุฑพาหนะ, เรือไชยเรือรูป สัตวทั้งปวง, แลเรือสิงหโตอินทรี เรือหัสดินทร เรือนรสิงห์, แล

เรือจากพราก, แลเรือแซ่ทอง, พิคาตทอง, แลเรือเลาคาอันได้มาแต่เมืองหงสาวดี, แลเรือคันทั้งปวงอันสลงกตรจนาโอภาสพรรนราย, โดยอันดับคันเชือกแลปลายเชือก แลพลผีพายทั้งปวงนั้น, ประดับด้วยเครื่องอาภรน์เสื้อทอง, หมวกทอง พายทอง. แล้วก็ให้แต่งเรือจำนำท้าวพระยา สามนตราชเสนาบดีมนตรีมุข ลูกขุน ทั้งหลายหมายเปนอาทิ, คือราชสีหคชสีหแลเรือท้าวพระยาสวรรคโลก, กำแพงเพชร สุโขทัย แลเรือไชยจตุสดมภ์, แลเรือเหนือน้ำท้ายน้ำ, แลจำนำขุนช้าง, ขุนม้า, ขุนตำหรวด, ขุนดาบ, ขุนการ, ทหานพลเรือนทั้งปวง, ก็ให้ตรวจตราเปนคู่แข่งต่าง ๆ ครั้นถึงถึ่นกาลการพระราชพิธีอาสวยุช, ก็ให้ประดับพระที่นั่งอรรนพด้วยเครื่องอลังการ, มโหฬารพิจิตรโอภาสชัชวาล, แลจามรทั้งปวง, จึ่งให้เอาเรือครุฑพาหนะอันรจนาประดิสถาน, พระพิสวกัมออกตั้งฉาน. แลให้พระราชครูทั้งสี่กะทำการพระราชพิธีอาสวยุช. จึ่งให้ตั้งเรือแห่แลให้เทียบเรือคัน, แลเรือแซงทั้งปวงตามขบวน. จึ่งให้เบิกพระราชกุมาร, แลพระราชนัดดา แลท้าวพระยาสามนตราชมหาเสนาบดีทั้งปวง, มาประชุมในหน้าพระที่นั่งอรรนพ. แลให้เบิกทูตานุทูตอันมาแต่เมืองตองอู, แลเมืองล้านช้างเข้ามาถวายบังคม. แลให้เบิกพระสังฆราชคามวาสีอรัญวาสี, แลพระสงฆ์สบสังวาสขึ้นนั่งในธรรมาสน์, ที่จะถวายพระพรนั้นเสร็จ.

พระบาทสมเด็จพระบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว ก็สเด็จด้วยพระราชนทรยานมายังพระที่นั่งอรรนพ,จึ่งดำนทเภรีเปนปถม. พระบาทสมเด็จพระบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว, ก็สเด็จออกในพระ

ที่นั่งครุธพยุหะอันรจนา, จึ่งต่อีนทเภรีเปนทุติยวาร, ประโคมฆ้องกลอง ดุริยดนตรีทั้งปวง จึ่งเบิกเรือต้นพระสุพรรนหงส์ แลวรสุพรรนหงส์ พยุหะบาตรา ให้เรือต้นเรือคู่แข่งทั้งปวง ขึ้นมาถวายบังคมพระบาทสม-เด็ดบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว โดยการพระราชพิธีอาสวยุช พระบาทสมเด็ดบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว ก็ประสาทเรือต้นไชยสุพรรนหงส์พยุหะบาตรา แลวรสุพรรนหงส์พยุหะบาตรา แลเรือต้นทั้งปวงพระราชทานแก่พระสังฆราชคามวาสีอรัญวาสี พระสงฆ์มหานาคพระราชาคนะทั้งปวง อันเข้ามาถวายพระพรนั้น แล้วก็เอาเงินสนองเรือต้นทั้งปวงเปนเครื่องบูชาสักการะ จตุปัจจัยทานแก่พระสงฆ์ทั้งหลาย ครั้นเรือต้นแลเรือคู่แข่งทั้งปวงถวายบังคมแล้ว แลพายขึ้นไปหยู่โดยทำเนียบเทียบเปนคู่เข้าขนัดที่ระวางนั้นโส็ด จึ่งเอาทงอาสวยุธในหน้าพระที่นั่งให้เปนสำคัน ก็สั่นฆ้องชัยวางเรือต้นศรีสมัถชัยไกรสรมุข, พายแข่งกันลงมาเปนอาทิ แล้วก็วางเรือคู่แข่งกันลงมาโดยอันดับ ครั้นแข่งเรือทั้งปวงเส็ดแล้ว จึ่งเลี้ยงลูกขุนแลประสาทพระราชทานรางวันแก่ผู้ชนะทั้งปวงเส็ด.

พระบาทสมเด็ดบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว ก็สเด็ดประเวสยังพระราชมนเทียร ในวันเดียวนั้น พระบาทสมเด็ดบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว ก็มีพระราชโองการตรัสแก่พระยารัตนบาลให้รจนาพระพุทธปติมากรสมาธิ เปนพระพุทธรูปสนองพระองค์ห้าพระองค์ พระองค์หนึ่งบุทองนพคุณซึ่งเครื่องมงกุฎกุนทลพาหุรัดย่อมประดับ นาวรัตน์ แลบัลลังก์นั้นบุทองจำหลักประดับเพชรรัตน องค์หนึ่งบุทองนพคุณ บัลลังก์นั้นบุทองจำหลัก องค์

หนึ่งนั้นเปนพระพุทธปติมานาคาสน์ พระพุทธรูปองค์นั้นรจนาด้วยนาก สวาด แลเครื่องซงทองจำหลักประดับเนาวรัตน แลบัลลังก์นั้นรจนา ด้วยนากสวาด พระพุทธปติมากรบุเงินสององค์ แลถานเงินจำหลัก สรรพางค์.

ครั้นเสด็จพระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวก็มี พระราชโองการตรัดแก่พระยาจักรี ให้แต่งการพระราชพิธีได้เรือ แลให้รับพระพุทธปติกรอันให้สถาปนานั้น ถึงเดือนอ้ายขึ้นสิบสาม ค่ำเพลารุ่งแล้วสองนาลิกา ให้เอาเรือพระที่นั่งไชยสุพรรนหงส์พยุหะ บาตรา แลวรสุพรรนหงส์พยุหะบาตรามาประทับขนาน แลให้เอา เรือพระครุธพาหนะออกตั้งฉาน แลให้เทียบเรือต้นสรีสมักไชยไกรสร มุขพิมานไชยจักรรัตน์ แลเรือต้นทั้งปวงโดยขบวนแห่ แล้วก็ เทียบเรือจำนำท้าวพระยาลูกขุนทั้งปวงตั้งแห่โดยขบวนสัพ.

จึ่งอันเชินพระพุทธปติมากรทองนพคุนซงเครื่องนั้น ขึ้นช้าง ต้นพระมหาคชาธารคชสรี แลเชินพระปติกรทองนพคุนองค์หนึ่งเล่า ขึ้นช้างพระสรีไชยสักดิ แลพระคชาธารทั้งสองนั้น ประดับด้วยเครื่อง คชาภรน์ แลผูกเครื่องสำหรับพิชัยสงคราม จึ่งรับพระพุทธปติมากร ทั้งสองพระองค์ แต่หน้าพระราชวังลงไปประทับเกย แลเอาเรือวร สุพรรนหงส์พยุหะบาตราเลื่อนเข้ามารับพระพุทธปติมากรทั้งสองพระองค์ ออกไปตั้งชลมารคเสด็จ พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธ เจ้าหยู่หัว ก็สเด็จลงเรือไชยสุพรรนหงส์พยุหะบาตรา.

ครั้นได้อุดมเพลาก็คลายเรือพระที่นั่งไชยสุพรรนหงส์ออกไปจาก ขนาน แลเรือวรสุพรรนหงส์ ซึ่งรับพระพุทธปติมากรนั้นไป

เบื้องหน้า แลประดับด้วยเรือแห่อันรจนาดาดาส โดยขบวนหน้าหลัง พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว ก็สเด็จพยุหะบาตราลงไปประทับขนานในบางกะดาน ดำหรัดให้เสียงท้าวพระยาเสนาบดิมุขมนตรีทั้งหลายเสด็จ ก็ให้เอาเรือบันดาเข้าขบวนได้ทั้งปวง ออกจับขบวนโดยขนัด แลเรือบันดาแห่พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวทั้งปวงนั้น ก็ไว้ให้แห่พระพุทธปติมากรเจ้าขึ้นมา ครั้นถึงเวลาชายแล้วสองนาลิกาห้าบาท สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวก็ซงเครื่องสรรพาภรน์บวรวิภูสิตากาญจน์เสดแล้ว สเด็จซงพระที่นั่งบุสบกรัตนามหาพิมานอลังการกลางเรือไชยสุพรรนหงส์พยุหะบาตราคลาเคลื่อนโดยขบวน สเด็จประเวสมาประทับท่าขนานมหาวาสุกรี คอยทอดพระเนตรขบวนแห่พระพุทธปติมากร อันมโหฬาราดิเรกด้วยเรือคันทั้งปวงนั้น ครั้นเรือพระพุทธปติมากรประทับขนานแล้ว ก็อันเชิญพระพุทธปติมากรสเด็จซงพระคชาธาร แห่กลับไปประดิสถานไว้นะพระสรีสรรเพชญดารามแล้ว ให้ตั้งการสมโภชเล่นมหรสพเจ็ดวันเปนมโหฬารยิ่งนัก.

ครั้นนะวันอาทิจเดือนยี่ขึ้นห้าค่ำ ทูตานุทูตเมืองล้านช้างเมืองตองอูเข้ากราบถวายบังคมทูลลา พระราชทานรางวันแก่ทูตานุทูตทั้งสองเมืองเปนอันมาก ฝ่ายทูตานุทูตต่างคนต่างกลับไปเมือง อันพระเกียรติยสแผ่ไพสาลไปทุกนานาประเทส ธานีน้อยใหญ่ทั้งปวงก็เกรงพระเดชเดชานุภาพเปนอันมาก พระนครสรีอยุธยาครั้งนั้นก็เสมสุขสมบูรน์ยิ่งนัก.

จุลศักราช 957 ปีมะแมสัปตสก ซงพระกรุนาตั้งพระราชกำหนด

กฎหมายพระอัยการ แลส่วยสัมพัดสรอากรขนอนตลาด แลพระกัลปนาถวายเปนนิจภัด แก่พระสงค์ราชาคณะคามวาสีอรัญวาสีบริบูรณ์.

สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวมีพระราชบุตรสองพระองค์ องค์หนึ่งซึ่งพระนามเจ้าฟ้าสุทัศน์ พระอนุชาซึ่งพระนามเจ้าฟ้าสรีเสาวภาค ประชวรพระยอดเสียพระเนตรข้างหนึ่ง สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวจึ่งยกพระราชบุตรผู้พี่ขึ้นเปนมหาอุปราช หยู่มาสี่เดือนเสส พระมหาอุปราชกราบทูนพระกรุนาว่า จะขอพิจารนาคนออก สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวตรัสว่าจักเปนกบดหรือ พระมหาอุปราชความกลัวสมเด็จพระราชบิดาเปนกำลัง ออกจากที่เฝ้าสเด็ดมาพระราชวังบวรสถานมงคล เพลาค่ำก็เสวยยาพิสสวรรคต สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวซึ่งโทมนัสโสกาดุรภาพถึงพระราชโอรสเปนอันมาก แล้วให้แต่งการพระราชทานเพลิงพระสพตามหย่างมหาอุปราช พระบาทสมเด็จบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวตั้งพระทัยบำเพ็นทานการกุสลเปนอเนกนุปการ.

แผ่นดินเจ้าฟ้าสรีเสาวภาค

ครั้นจุลศักราช 963 ปีฉลูตรีศก ซึ่งพระประชวรหนักสเด็ดสวรรคต หยู่ในราชสมบัติเจ็ดพันสากิ่ง ท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งหลาย พร้อมด้วยพระสังคราชคามวาสีอรัญวาสี ปรึกสากันเด็ดอันเชินสมเด็ดพระเจ้าลูกเทอเจ้าฟ้าสรีเสาวภาค ซึ่งเสียพระเนตรข้างหนึ่งขึ้นผ่านพิภพไอสวรรยาธิบดีไดยถวัลยราช ตามประเพนีสืบไป สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัว ให้แต่งการถวายพระเพลิงพระบรมสพสมเด็ดพระราชบิดาไดยราชประเพนีพระมหากสัตรีเจ้าแต่ก่อนมา.

แผ่นดินพระเจ้าซงธัม

ดุศักราช 964 ปีขานจัตวาสก พระศรีศิลป์บวดหยู่วัดระคัง, เพราะรู้ไตรปิฎกสันทัด ได้สมนะถานันดร เปนพระพิมลธัมอนันตปรีชา, ชำนาญทั้งไตรเพทางคสาสนะมีสีสโยมมาก ทั้งจมื่นศรีสรรักส์ก็ถวายตัวเปนบุตรเลี้ยง ครั้งนั้นเชี่ยวชาญคนทั้งหลายนับถือมาก จึ่งคิดกันกับจมื่นศรีสรรักส์แลสีสโยมเปนความลับ ซ้องสุมพัคพวกได้มากแล้ว ก็ปติวัตออกเพลาพลบค่ำ ก็พากันไปซุ่มพลนะปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ครั้นได้อุดมนักขัตเริกส์ก็ยกพลมาพ้นประตูมงคลสุนทรเข้าไปได้ในท้องสนาม ขุนนางที่นอนเวนเอาความกราบทูน สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวตกพระทัยตะลึงไปเปนครู่ จึ่งตรัสว่าเวราแล้วก็ตามเกิด แต่หย่าให้ลำบากเลย พระพิมลธัมเข้าในพระราชวังได้ ให้กุมเอาพระเจ้าแผ่นดินไปให้พันทนาไว้ให้มั่นคง รุ่งขึ้นให้นิมนต์พระสงค์บังสกุลร้อยหนึ่ง ให้ธูปเทียนสมาแล้ว ก็ให้สำเหร็ดโทสด้วยท่อนจัน เอาพระสพไปฝั่งเสี้ยนะวัดโคกพระยา พระศรีเสาวภาคหยู่ในราชสมบัติปีหนึ่งกับสองเดือน.

สมเด็จพระพิมลธัมเสด็จขึ้นผ่านพิภพกรุงเทพทวาราวดีศรีอยุธยา ซงพระนามสมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวซงธัมอันมหาประเสิด. ซงพระกรุนาให้จมื่นศรีสรรักส์เปนอุปราช หยู่เจ็ดวันพระมหาอุปราชประชวรลงสามวันสวรรคต สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวก็ให้แต่งการพระราชทานเพลิงตามหย่างมหาอุปราช.

ครั้งนั้นยี่ปุ่นเข้ามาค้าขายหลายลำ ยี่ปุ่นโกรธว่าเสนาบดีมิได้เปนธัมคบคิดกันเข้าด้วยพระพิมลธัม ฆ่าพระมหาอมาตรเสีย ยี่ปุ่น

คุมกันได้ประมาน 500 ยกเข้ามาในท้องสนามหลวง คอยกุมเอาพระเจ้าหยู่หัวสเด็ดออกมาฟังพระสงค์บอกหนังสือ นะพระที่นั่งจอมทองสามหลัง ขนะนั้นพอพระสงค์วัดประดู่โรงธัมเข้ามาแปดรูป พาเอาพระองค์สเด็ดออกมาต่อหน้ายี่ปุ่น ครั้นพระสงค์พาสเด็ดไปแล้ว ยี่ปุ่นร้องอื้ออึงขึ้นว่าจะกุมเอาพระองค์แล้ว เปนไรจึ่งนิ่งเสียเล่า. ยี่ปุ่นทุ่มเถียงกันเปนโกลาหล ฝ่ายพระมหาอำมาจคุมพลได้ไล่รบยี่ปุ่นล้มตายเปนอันมาก ยี่ปุ่นแตกไปจากพระราชวัง ลงลำเพาหนีไป ตั้งแต่นั้นมาสำเพาเมืองยี่ปุ่นก็มิได้เข้ามา ค้าขาย นะ กรุงเทพ มหานครอีกเลย พระมหาอำมาจให้ไปเชินสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวเข้าพระราชวัง เพลาเช้าสเด็ดออกท้องพระโรง พร้อมด้วยท้าวพระยาเสนาบดี มนตรี มุขทั้งหลาย ซึ่งพระมหากรุนาตรัสว่า ราชการครั้งนี้ พระมหาอำมาจมีความชอบมาก ให้เปนเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงส์ พระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคเปนอันมาก แล้วสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวมีพระราชโองการ ให้วิเสสแต่งเครื่องพระกะยาหารถวายพระสงค์วัดประดู่โรงธัมเปนนิจภัตอัตรา.

ฉุลักราช 965 ปีเถาะเบญจสก สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวให้ชักพระมงคลบพิตรหยู่ฝ่ายทิสตะวันออกมาไว้ฝ่ายทิสตะวันตก แล้วก็ให้ก่อพระมนดปไส่.

ในปีนั้นมีหนังสือเมืองตะนาวสรีเข้ามาว่า กองทัพพม่ามอมมาล้อมเมือง ขอพระราชทานกองทัพมาช่วย สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตรัดให้พระยาพิชัยสงครามเปนแม่ทัพยกออกไปถึงเมืองสิงขร นายทัพ

นายกองบอกเข้ามาว่า เมืองตะนาวศรีเสียแก่ข้าศึกแล้ว สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวให้หากองทัพกลับ.

ฤศักราช 968 ปีมะเมียอัฐศก ซงพระกรุนาให้พูนดินหน้าพระวิหารแกลบไว้เปนที่สำหรับถวายพระเพลิง ในปีนั้นเมืองสระบุรีบอกมาว่า พรานบุญพบรอยเท้าอันใหย่บนไหล่เขา เห็นประหลาด สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่หัวดีพระทัย สเด็ดด้วยเรือพระที่นั่งไชยพยุหะบาตราพร้อมด้วยเรือท้าวพระยาสามนตราชดาสดาโดยชลมารคนทีธาร ประทับท่าเรือ รุ่งขึ้นสเด็ดซงช้างพระที่นั่งสุวรรนปริสดางค์ พร้อมด้วยคเชนทรเสนางคนิกรเปนอันมาก ครั้งนั้นยังมิได้มีทางสถลมารค พรานบุญเปนมัคคุเทสนำสดัดตัดดงไปถึงเชิงเขา สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตรัสทอดพระเนตรเห็นแท้ว่า เปนรอยพระบรมพุทธบาทมีลายลักสนะกงจักรประกอบด้วยอัถตระสตะมหามงคลร้อยแปดประการ สมด้วยพระบาลีแล้ว ต้องกับเมืองลังกาบอกเข้ามาว่า กรุงศรีอยุธยามีรอยพระพุทธบาทหยู่เหนือยอดเขาสุวรรนบรรพต ก็ซงโสมนัสปรีดาปราโมทย์ ถวายทสนัขเหนือพระอุตมางคสิโรตม์ด้วยเบญจางคประดิถเปนหลายครา กะทำนมัสการสักการะบูชาด้วยธูปเทียนสุคันธรสจะนับมิได้. ทั้งท้าวพระยาเสนาบดีกวีราชปราชญ์บัณดิตชาติทั้งหลาย ก็ถวายวันทนาประนามน้อมเกล้าด้วยเบญจางคประดิถ ต่างคนมีจิตโสมนัสปราโมทย์ยิ่งนัก กะทำสักการะบูชา สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวอุทิสถวายวนาสน์เปนบริเวน ออกไปโยชน์หนึ่งโดยล้อมรอบ แล้วซงพระกรุนาตรัสสั่งให้ช่างจับการสถาปนาเปนมนดปสวมพระบรมพุทธบาท. แลสร้างพระอุโบสถพระวิหาร การเปรียญศึกถว้าลกุฎีสงฆ์

เปนอเนกนุปการ แล้วให้ฝรั่งส่องกล้องตัดทางสถลมารคกว้างสิบวาตรงตลอดถึงท่าเรือ ให้แผ้วถางทุบปราบให้รื่นราบเปนถนนหลวงเส็ด สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวสเด็ดกลับถึงท่าเรือ ซึ่งพระกรุนาสั่งให้ตั้งพระราชนิเวสตำหนักฟากตะวันออก ให้ชื่อตำหนักท่าเจ้าสนุก.

ขณะนั้นผีพายเอาดอกเลาผูกบั้นถวีเรือไชย ทอดพระเนตรเห็นตรัดว่างามดีหยู่ ครั้นสเด็ดกลับถึงกรุง สั่งให้แปลงบั้นถวีเรือไชยเปนเรือกิ่ง ซึ่งพระกรุนาเร่งรัดให้ช่างสร้างพระมนดปพระพุทธบาท, แลอาวาสบริเวนทั้งปวงสิ้นจึงเส็ด สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวสเด็ดขึ้นไปทำการฉลองมีงานมหรสพสมโภชเจ็ดวันแล้วเส็ด สเด็ดกลับยังกรุงเทพมหานคร ในปีนั้นปรางค์วัดพระมหาธาตุทำลายลงจนชั้นครุธพ้นอัสดงค์.

จุลศักราช 989 ปี ซึ่งพระกรุนาแต่งพระมหาชาติคำหลวง แลสร้างพระไตรปิฎกธัมไว้สำหรับพระสาสนาจบบริบูรน์.

ครั้นณะวันพฤหัสเดือนอ้ายขึ้นหกค่ำ สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวซึ่งพระประชวรเดือนหนึ่งกับสิบหกวันสเด็ดสวรรคต พระเจ้าซึ่งชัมหยู่ในราชสมบัติ 25 พรรสา พระองค์มีพระราชบุตรสามพระองค์ พระองค์ผู้เปนปถมนั้น ซึ่งพระนามพระเชตถาธิราชกุมาร พระองค์ที่สองนั้น ซึ่งพระนามพระพันปีสรีสิลป์ พระองค์ที่สามนั้น ซึ่งพระนามพระอาทิจวงส์.

แผ่นดินพระเชตถาธิราช

จุลศักราช 989 ปีเถาะนพศก จึงเสนาพฤทธามาจปโรหิตาจารย์ทั้งหลาย มีเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงส์เปนประธาน ปรึกสาพร้อมกัน อันเชิญสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพระเชตถาธิราชขึ้นราชาภิเสก ครอบ

ครองกรุงพระนครศรีอยุธยาโดยราชประเพณี หยู่มาได้เจ็ดวันพระพันปีศรีศิลป์ผู้เปนพระอนุชาธิราชซึ่งพระโกรธว่า มุขมนตรีมิได้ยกสมบัติให้ ก็พาพัคพวกของพระองค์ลอบหนีไปยังเมืองเพชรบุรี ส้องสุมพวกพลจะยกเข้ามา สมเด็ดพระเจ้าแผ่นดินตรัดซาบเหตุ ให้แต่งกองทัพออกไป พระพันปีศรีศิลป์มิทันได้จัดแจง กองทัพล้อมจับได้กุมเอาตัวมาถวาย ซึ่งพระกรุนาให้ประหารชีวิตเสีย ณะ วัดโคกพระยา แลชาวเมืองเพชรบุรีที่เปนใจเข้าด้วย พระพันปีศรีศิลป์นั้นให้เอาตัวเปนตะพุ่นหญ้าช้างทั้งสิ้น.

หยู่มาเดือนเสศ มารดาเจ้าพระยากลาโหมถึงแก่ชีพิตักสัย แต่งการสพเส็ด แล้วเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงส์ ออกไปตั้งการปลงสพ ณะวัดมงกุฎ ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือนผู้ไหย่ผู้น้อย ออกไปช่วยนอนค้างแรมหยู่เปนอันมาก ฝ่ายข้าหลวงเดิมพระเจ้าหยู่หัว กราบทูนยุยงเปนความลับว่า เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงส์ทำการครั้งนี้ไหย่หลวงนัก หากเอาการสพเข้ามาบังไว้เห็นทีจะคิดประทุสร้ายต่อพระองค์เปนมั่นคง สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวมิได้มีวิจารนให้ถ่องแท้ตกพระทัย ตรัดให้เหล่าชาวบ้อมล้อมพระราชวังขึ้นประจำหน้าที่ แล้วเตรียมทหารไว้เปนกอง ๆ จึ่งดำหรัดให้ขุนมหามนตรีออกไปหาตัวเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงส์เข้ามา.

ขณะนั้นจหมื่นสรรเพชภักดีลอดหนังสือลับออกไปก่อนว่า พระโองการจะให้หาเข้ามาดูมวย บัดนี้เตรียมไว้พร้อมหยู่แล้ว เมื่อเจ้าคุณจะเข้ามานั้น ให้คาดเชือกเข้ามาทีเดียว ครั้นขุนมหามนตรีออกไปถึงกราบเรียนว่าพระโองการให้หา. เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงส์แล้ว

การซึ่งจหมื่นสรรเพชญภักดิบอกให้สิ้นหยู่แล้ว จึ่งว่าขุนท่ามกลางขุนนางทั้งปวงว่า เราทำราชการกตัญญูแต่ครั้งพระพุทธเจ้าหลวงมา ท่านทั้งปวงก็แจ้งหยู่สิ้นแล้ว เมื่อพระพุทธเจ้าหลวงเสด็จสวรรคตแล้ว ถ้าเรารักซึ่งราชสมบัติ ท่านทั้งหลายเห็นจะพ้นเราเจียวหรือ ขุนนางทั้งปวงกราบแล้วจึ่งว่า ราชการทั้งปวงก็สิทธิ์ขาดหยู่แก่ฝ่าท้าวกรุนาเจ้าสิ้น ที่จะมีผู้ใดขัดแขงนั้นข้าพเจ้าทั้งปวงก็ไม่เห็นมีตัวแล้ว เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์จึ่งว่า ท่านทั้งปวงจงเห็นจริงด้วยเราเถิด เรากตัญญูคิดว่าเปนเจ้าลูกเจ้าขาวแดง จึ่งเปนต้นคิดอ่านปรึกสามิให้เสียราชประเพนี ยกราชสมบัติถวายแล้วยังหามีความดีไม่ ฟังแต่คำคนยุยงกลับจะมาทำร้ายเราผู้มีความชอบต่อแผ่นดินอีกเล่า ท่านทั้งปวงจะทำราชการไปข้างหน้าจะเร่งคิดถึงตัวเถิด ขุนนางทั้งนั้นกราบแล้วว่าอันพระกรุนาทั้งนี้ควรนักหนา เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ ดูท่วงทีขุนนางทั้งปวงเห็นยังไว้อารมนเปนกลางหยู่มิตงใจเปนแท้ จึ่งร้องสั่งทลวงฟันให้กุมเอาตัวขุนมหามนตรีแลบ่าวไพร่ซึ่งพายเรือมานั้นให้ได้สิ้น ทลวงฟันก็กรูกันจับเอาขุนมหามนตรีแลบ่าวไพร่ไปคุมไว้ ขุนนางทั้งปวงเห็นดังนั้นต่างคนตกใจหน้าซีดลงทุกคน เจ้าพระยากลาโหมสุริวงศ์เห็นดังนั้นจึ่งว่า บัดนี้พระเจ้าแผ่นดินว่าเราทำการประชุมขุนนางพร้อมมูลทั้งนี้คิดการเปนกบฏ ก็ท่านทั้งปวงซึ่งมาช่วยโดยสุจริตนั้น จะมิพลอยเปนกบฏด้วยหรือ ขุนนางทั้งปวงพร้อมกันกราบเรียนว่า เปนข่มตาหยู่แล้ว อุปมาเหมือนหนึ่งนิทาน พระบรมโพธิสัตว์เปนนายสำเภา คนทั้งหลายโดยสารไปค้า ใช้ใบไปถึงท่ามกลางมหาสมุทต้องพายุใหญ่สำเภาจะอับปางหยู่แล้ว พระบรมโพธิสัตวจึ่งคิดว่าถ้าจะ

นั่งหยู่ดั่งนี้ ก็จะพากันตายเสียด้วยสิ้นทั้งลำเพา จึ่งตั้งสัจจาธิถาน ว่า ถ้าอาตมาจะสำเหร็ดแก่พระบรมโพธิญาณ ขอหย่าให้สำเพาอับปาง ในท้องมหาสมุทเลย เดชะอานุภาพพระบารมีบรมโพธิสัตว์สำเพาก็มิได้จีลาจล แต่นล่วงถึงประเทสธานีซึ่งจะไปค้านั้น ก็เหมือนการอันเปนครั้งนี้ ถ้าท้าวพระกรุนานั่งตายคนทั้งหลายก็จะพลอยตายด้วย ถ้าท้าวกรุนาคิดการรอดจากความตาย คนทั้งปวงก็จะรอดด้วย เจ้าพระยากลาโหมสุริวงส์ได้ฟังขุนนางว่าดั่งนั้นก็หัวเราะแล้วว่า เจ้าแผ่นดินว่าเราเปนกบดแล้วเราจะทำตามรับสั่ง ท่านทั้งปวงจะว่าประการใด ขุนนางทั้งปวงกราบแล้วจึ่งว่า ถ้าท้าวกรุนาจะทำการไหยจึ่งข้าพเจ้าทั้งปวงจะขอเอาชีวิตสนองพระคุนตายก่อน เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงส์เห็นขุนนางปลงใจพร้อมด้วยสุจริต ก็จัดแจงเปนหมวดเปนกองกำหนดกฎหมายกันมั่นคง.

ครั้นเพลาชายบ่ายสามโมงเสส จุดเพลิงเผาสพเส็ดแล้ว ได้อุดมเริกส์เพลา เจ้าพระยากลาโหมสุริวงส์ก็ลงเรือ พร้อมด้วยเรือขุนนางทั้งปวงสักร้อยลำ คนประมานสามพันเสส พลสรรพด้วยเครื่องสาตราวุธล่องมาขึ้นประตูชัย วันนั้นเปนวันเสาร์ เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงส์ใส่เสื้อดำกางเกงดำขี่ม้าดำ ขุนนางแลไพร่ตามมาเปนอันมาก ครั้นถึงหน้าพระกาลจึงลงจากหลังม้าตั้งสัจอธิถานว่า ข้าพเจ้าปราถนาโพธิญาน ถ้าจะเส็ดแก่พุทธสมบัติเปนแท้ จะยกเข้าไปล้างผู้อาสัจให้สำเหร็ดดั่งปราถนา เส็ดอธิถานแล้วเพลาพลบค่ำจึ่งมาตั้งชุมพลหยู่นะวัดสุทธาวาส ครั้นเพลาแปดทุ่มนั่งคอยเริกส์พร้อมกัน เห็นพระสารีริกบรมธาตุเสด็ดมาแต่ปราจิมทิส ผ่านไปปราจิม

ทิศใต้ นิมิตรเปนมหามงคลเริกอันประเสิด ก็ยกพลมาเข้าประตูมงคลสุนทร ให้ทหารเอาขวานพันประตูมงคลสุนทรเข้าไปได้ ด้วยเดชกฤษดาภินิหารอันใหญ่ยิ่ง หามีผู้ใดออกต่อต้านมิได้ ก็ตรูกันเข้าไปถึงท้องสนามใน ข้าหลวงเดิมซึ่งนอนเวนประจำซองร้องกราบทูลเข้าไปว่า เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ยกเข้ามาได้แล้ว พระเจ้าแผ่นดินได้ฟังตกพระทัยนักมิได้คิดอ่านที่จะต่อสู้ ออกจากพระราชวังกับพวกข้าหลวงเดิมลงเรือพระที่นั่งหนีไป เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์เข้าในพระราชวังได้ รู้ว่าพระเจ้าแผ่นดินหนี จึ่งสั่งให้พระยาเดโชพระยาท้ายน้ำไปตามแต่ในเพลากลางคืนวันนั้น รุ่งขึ้นเช้าพระยาเดโชพระยาท้ายน้ำทันพระเจ้าแผ่นดินที่ป่าโมกน้อยล้อมจับเอาตัวมาได้ เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ สั่งให้เอาไปสำเร็จโทษตามประเพนีกสัตร พระเชฏฐาธิราชอยู่ในราชสมบัติปีหนึ่งกับเจ็ดเดือน.

แผ่นดินพระอาทิจวงศ์

จุลศักราช 991 ปีมะเมียเอกศก ฝ่ายเสนาพฤทธามาตยปโรหิตทั้งหลาย จึ่งนำเอาเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ไปถวาย เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์มิได้รับ ว่าเราทำราชการนี้จะชิงเอาสมบัตินั้นหามิได้ เพราะภัยมาถึงตัวแล้วก็จำเปน พระอาทิจวงศ์ซึ่งเปนพระราชบุตรพระมหากระษัตรนั้นยังมีอยู่ ควรจะยกพระอาทิจวงศ์ขึ้นผ่านสมบัติโดยราชประเพนีจึงจะชอบ ปรึกษาเสนาบดีทั้งปวงพร้อมแล้ว ก็ราชาภิเสกพระอาทิจวงศ์ ขึ้นผ่านพิภพกรุงเทพพระนครศรีอยุธยา พระอาทิจวงศ์ได้ผ่านสมบัติครั้งนั้น พระชนม์ได้เก้าพระษา ยังทรงพระเยาวราช

หยู่นัก มิได้รู้ที่จะว่าราชการกิจสิ่งใด มีแต่เที่ยวประพาสจับแพะกับแกะเล่น เจ้าพนักงานต้องนำเครื่องซงเครื่องเสวยตามไปทุกแห่ง แต่ทำดังนี้เปนนิรันดรประมานได้หกเดือน มุขมนตรีทั้งปวงปรึกสากันว่า พระมหากสัตรเปนดังนี้การแผ่นดินจะเสียไป จำจะยกพระอาทิจวงส์ลงเสียจากเสวตฉัตร ควนจะเอาราชสมบัติถวายแก่เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงส์ ปรึกสากันเสรจแล้วก็นำเอาเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์มาถวายเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงส์ ทูลประพรึติเหตุซึ่งพระอาทิจวงส์จะครองแผ่นดินไปมิได้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอถวายราชสมบัติแก่พระองค์ จงซงพระกรุนารับทำนุบำรุงสมนะชีพราหมนอานาประชาราสดร ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินจะได้หยู่เย็นเปนสุขเพราะพระเดชเดชานุภาพของพระองค์นั้นเถิด เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงส์ได้ฟังมุขมนตรีทั้งปวงมาอ้อนวอนดังนั้น กรับว่าจะครองสมบัติ เสนาบดีมนตรีมุขทั้งหลายมีความยินดีนัก ก็อันเชินสเดจเข้าหยู่ในพระราชวังแล้ว เสนาพฤฒามาจราช ปโรหิต ทวิชาจารย์ พร้อมกันให้ท่านโหราธิบดีหาเริกส์ ก็ตั้งการพระราชพิธีปราบดาภิเสกในพระที่นั่งมงคลมหาปราสาท เจ้าพนักงานทั้งหลายก็จัดแจงแต่งตั้งสุวรรนบัลลังกรัตนราชาอาสน์ ลาดด้วยหนังราชสีห์ มีพระมหาเสวตฉัตรเปนต้น อำพนด้วยเครื่องอภิรุมชุมสายพรายพรรน จามรมาสกลดกลิ้ง กระชิงแซกสลับสลอน บังสุริเยนทรบวรด้วยมยุรฉัตรพัชนีพรายเพรามเหาฬาราติเรกโดยราชประเพนี ตั้งพระราชพิธีสิ่งแลพิธีไสยเวทเวทางคสาตรทุกประการแล้วตั้งพระยาคชสารยืนสถิตซ้ายขวา ทั้งพระยาอัสวราชสถิตซ้ายขวาพร้อมพลาพลพรึนททั้งปวงทุกกระซวงการ.

ครั้นรุ่งขึ้นรวิวารมหาสุภเริกส์อันอุดม, บรมทินกรประเวสเหนือนภาลัยจำรัสดวง. พระมหาราชครูพระครูปโรหิตทิชาจารย์, ก็อันเชินสเด็ด สมเด็ด พระเจ้าหยู่หัว สำอาง องค์อลงกต พิภูสาสรรพาภรน์, บวรด้วยแก้วกาญจนมนีรัตนชัชวาลโอภาสเล็ด, สเด็ดซึ่งพระราเชนทรยานมาขึ้นอัธจันทไพชยนตมหาปราสาท. พระราชครูทั้งองค์บริโสดมพรหมทิชาจารย์, ก็เป่ามหาสังขทักสินาวัตประโคมแตรสังข์ดุริยดนตรี, ตีอินทเภรีเปนมหาปถม สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวก็สเด็ดในหน้าค้องชัยชำระพระบาท. พระยาธัมมาธิกรนาธิบดีก็ลั่นค้องชัยประโคมแตรสังข์ดุริยดนตรี, ตีอินทเภรีเปนทุติยวาร. จึ่งสเด็ดขึ้นไพชยนตมหาปราสาท, สถิตเหนือบัลลังก์อาสนอลังการ. หมู่ทิชาจารย์ก็เป่าสังขสินาวัตประโคมแตรสังข์, ตีอินทเภรีเปนตติยวาร. สมเด็ดพระสังคราชราชาคณะทั้งปวง, ก็สวดพระพุทธมนต์ถวายชัย. พระมหาราชครูพระครูปโรหิตสุภาวดีสรีวชาจารย์ทั้งหลาย, ก็แซ่ซ้องโอมอ่านอิสวรเวทวิสนุมนต์ถวายชัยพร้อมเล็ด. ก็ถวายมุรธาภิเสกอาเสียรภาส, สำหรับการพระราชพิธีปราบดาภิเสกพระมหากสัตรสืบมา. แล้วสมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัวสเด็ดเถลิงสิงหบัญชรนะพระที่นั่งมังคลาภิเสก, อันพิจิตรด้วยสุวรรนรัตในภาส. จึ่งเบิกท้าวพระยาสามนตราชตระกูลพริทธามาจมุขมนตรีถวายบังคม, แล้วเบิกสมโภชเลี้ยงลูกขุนทั้งปวงเล็ด.

แผ่นดินพระเจ้าหยู่หัวปราสาททอง

จุลศักราช 992 ปีมะเมียโทสก, สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวสเด็ดขึ้นผ่านถวัลยราชพิภพ กรุงเทพทวาราวดี สรีอยุธยามหา ดิลกภพนพรัตนราช

ธานีบุรีรมย์อุดมพระราชนิเวสมหาสถาน. ซงพระนามพระเจ้าปราสาททอง. พระองค์ซงทสพิธราชธัมอันประเสิด. ครั้นรุ่งเช้าสเด็ดออกขุนนางซงพระกรุนาตรัดปูนบำเหน็ด, เจ้าหมื่นสรรเพชญภักดีเปนพระยาราชภักดีเจ้ากรมพระคลังมหาสมบัติ. พระราชทานเจียดทองกะบี่เต้าน้ำพานทองเครื่องอุปโภคบริโภคเปนอันมาก. แลขุนนางซึ่งสวามิ-ภักดีนั้น, ก็ตั้งแต่งโดยสมควรแก่ถานาสักดิ์, พระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคเปนอันมาก. แลพระอาทิจวงส์นั้นซงพระกรุนาโปรดให้หยู่ในพระราชวังกับด้วยพระนมพี่เลี้ยง. สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัว, มีพระอนุชาองค์หนึ่งซงพระกรุนาตรัดว่าน้องเราคนั้น, น้ำใจกักขละหยาบช้ามิได้มีหิริโอตัปปะ. จะให้เปนอุปราชแผ่นดินต่างพระเนตรพระกรรนมิได้, ให้เปนเจ้าชื่อพระสรีสุธัมราชา. ตั้งบ้านหลวงหยู่ริมวัดสุทธาวาส. แลที่บ้านสมเด็ดพระพันปีหลวงนั้น, พระเจ้าหยู่หัวให้สถาปนาส้างพระมหาธาตุเจดียมีพระระเบียงรอบ, แลมุมพระระเบียงนั้นกะทำเปนเมรุทิส, เมรุรายอันรจนา, แลกอบด้วยพระอุโบสถ, พระวิหารการเปรียญ. แลส้างกุดีถวายพระสงค์เปนอันมากเส็ดแล้วให้นามชื่อวัดไชยวัธนาราม. เจ้าอธิการนั้นถวายพระนามชื่อพระอชิตเถร, ราชาคนะฝ่ายอรัญวาสีซงพระราโชทิสถวายนิจภัต, พระกัลปนาเปนนิรันดรมิได้ขาด.

จุสักราช 993 ปีมะแมตรีสก ซงพระกรุนาให้ช่างออกไปถ่ายหย่างพระนครหลวง แลปราสาทกรุงกัมพูชาประเทสเข้ามา ให้ช่างกะทำพระราชวังเปนที่ประทับร้อนตำบนริมวัดเทพจันท สำหรับสเด็ดขึ้นไปนมัสการพระพุทธบาท จึ่งเอานามเดิมซึ่งถ่ายมาให้ชื่อพระนครหลวง แล

ในปีที่สร้างพระนครหลวงนั้น ก็สถาปนาวัดพระสรีสรรเพชญ์เส็ดกะทำการฉลองแต่มีมหรสพสมโภชเปนอเนกนุปการ พระกริสดานุภาพพระบาทสมเด็ดบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว ดำรงพิภพมนทลสกลสีมา ประชาราสดรเกสมสุขสนุกสบาย เพทภยันตรายโรคาพยาธิก็เบาบาง อีกหมู่เสนางคนิกรโยธา ทวยหาน มั่งคั่ง พรั่ง พร้อมไป ด้วย พลช้าง พลม้า ฝนตกต้องตามรีดูกาลธัญญาหารก็บริบูรนทั่วประเทสนิคมชนบท พระยสแผ่ไปนานาประเทสทั้งปวง ครั้งนั้นสำเภาลูกค้าพานิชเข้ามาค้าขายเปนอันมาก.

จุสักราช 994 ปีวอกจัตวาสก ซึ่งพระกรุนาสร้างมหาปราสาทองค์หนึ่งสิบเอ็ดเดือนเส็ด ให้นามว่า สรีโสธรมหาพิมานบัญยงค์ ในเพลากลางคืนสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวซึ่งพระสุบินนิมิตรว่า สมเด็ดอัมรินทราธิราชเจ้าเสด็ดลงมานั่งแทบพระองค์ไสยาสน์ ตรัดบอกว่าให้ตั้งจักรพยุหะแล้วสมเด็ดอัมรินทราธิราชก็หายไป เพลาเช้าเสด็ดออกขุนนางซึ่งพระกรุนาตรัดเล่าสุบินให้พรึทธามาจทั้งปวงฟัง พระมหาราชครู พระครูปโรหิตโหราพรึทธาจารย์ถวายพยากรน์ทำนายว่า เพลาวันนี้ซึ่งพระมหากรุนาให้นามซึ่งพระมหาปราสาทว่า สรีโสธรมหาพิมานบัญยงค์นั้นเห็นไม่ต้องนาม สมเด็ดอัมรินทราธิราชซึ่งเสด็ดลงมาบอกให้ตั้งจักรพยุหะ อันจักรพยุหะนี้เปนที่ตั้งใหญ่ในมหาพิไชยสงครามอาจข่มเสียได้ซึ่งปัจจามิตรทั้งหลาย ขอพระราชทานเอานามจักรอันนี้ให้ชื่อพระมหาปราสาทว่า จักรวัติไพชยนต์มหาปราสาท ตามลักสนะเทพสังหรให้พระสุบินนิมิตรอันประเสิด สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตรัดได้ซึ่งฟังก็มีพระทัยปรีดายิ่งนัก จึ่งให้แปลงชื่อพระมหาปราสาทตามคำพระมหาราชครูทั้งปวง.

ในปีนั้นพระราชเทวีประสูติพระราชบุตรองค์หนึ่ง พระญาติวงศ์เหลือบเห็นเปนสี่กร, แล้วปรกติเปนสองกร, สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวตรัสแจ้งความเห็นมหัสจรรย ก็พระราชทานพระนามว่าพระนารายน์ราชกุมาร ในปีนั้นซงพระกรุนาให้สร้างพระ ที่นั่งไอสวรรย์ทิพาอาสน์ เกาะ บาง นาง อิน มีพระราชนิเวสปราการประกอบ พริกสาชาติรี่มรืน เปน ที่ สำราน พระราชหรีทัย ประกาสราชตระกูลสุริวงส์อนงค์นารีทั้งปวง แล้วสร้างพระอาราม เคียงพระราชนิเวสถวายเปนสังคทาน มีพระเจดีย์วิหารเปนอาทิสำหรับพระสาสนาเส็ดบริบูรน์ แล้วให้นามชื่อวัดชุมพลนิกายาราม ในเดือนยี่ปลายปีนั้น สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวสเด็ดไปโสกันต์พระเจ้าลูกเทอพระองค์อินนะเกาะบ้านเลนโสกันต์แล้วพระราชทานพระนามชื่อเจ้าฟ้าไชย ๆ นั้นประสูติ์นอกต่างพระชนนีกับพระนารายน์ราชกุมาร.

ดุสักราช ๙๙๖ ปีระกาเบญจสก ซงพระกรุนาสถาปนาพระปรางค์วัดมหาธาตุอันทำลายลงเก่า เดิมในองค์สูงสิบเก้าวา ยอดนพสูนย์สามวา จึ่งดำหรัดว่าซงเก่าต่ำนัก ก่อใหม่ให้องค์สูงเส้นสองวา ยอดนพสูนย์คงไว้ เข้ากันเปนเส้นห้าวา ก่อแล้วเห็นเพรียวหยู่ให้เอาไม้มะค่ามาเซกอิดเอาปูนบวกเก้าเดือนสำเหร็ดให้กะทำการฉลองเปนอันมาก.

ในปีนั้นสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวมีพระราชบุตร ด้วย พระ สนม อีกสามพระองค์ ซงพระนามพระไตรภูวนาทิจวงส์องค์หนึ่ง พระองค์ทององค์หนึ่ง พระอินทราชาองค์หนึ่ง เมื่ออาสาธหะมาสเข้าพรรสาสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัว สเด็ดพระราชดำเนินด้วยสนมราชกันยา ออกไปนมัสการจุดเทียนพรรสาถวายพระพุทธปติมากรนะวัดสีสรรเพชญ์ สเด็ดไปประพาสมาหน้าพระวิหารไหยทอดพระเนตรเห็น พระอาทิจวงส์ราชบุตร

พระเจ้าซงธัมซึ่งยกออกเสียจากราชสมบัตินั้น ขึ้นนั่งห้อยเท้าหยู่บนหลัง กำแพงแก้ว ชี้พระหัดตรัดว่า พระอาทิจวงส์องอาดมิได้ลงจากกำแพง แก้วให้ต่ำ ลดพระอาทิจวงส์ลงจากยส์ให้ไปปลูกเรือนเสาไม้ไผ่สอง ห้องสองหลังริมวัดท่าซาย ให้พระอาทิจวงส์หยู่ ให้คนหยู่ด้วยสองคนแต่ พอตักน้ำหุงเข้า สั่งแล้วสเด็ดเข้าพระราชวัง.

ไนเดือนสิบสองนั้นซงพระกรุนาตรัดว่า พ้นเทสกาลราสดรเกี่ยว ข้าวแล้ว จะสเด็ดไปนมัสการพระพุทธบาท ให้ยกช่างขึ้นไปตกแต่ง พระตำหนักได้ธารทองแดง แลให้ไขน้ำมาแต่ธารทองแดงให้สนุกสนาน แลทางสถมารคแต่ท่าเจ้าสนุกขึ้นไปถึงท้ายพิกุลนั้น คิดให้มีน้ำแล ศาลาโดยระยะทางผู้คนจะได้อาสัย เสนาบดีรับพระราชโองการแล้วก็ยก ช่างไพร่พลขึ้นไป เกนที่แบ่งให้ตกแต่งพระตำหนักท่าเจ้าสนุกแลแบ่งให้ ทำศาลาขุดบ่อบางโขมด ตำบลบ่อโสกนั้น ขุดบ่อริมต้นโสกจึงให้ชื่อ บ่อโสก แล้วให้ขึ้นไปขุดบ่อทำศาลากลางทาง พอพระสงค์ แลสามเนร เดินขึ้นไปเห็นทำศาลาหยู่ เจ้าสามเนรจึงว่า ศาลาทั้งห้าห้องนี้ คนเสีย สักสองห้อง พอเปนฝากรงให้ดีคนจะได้อาสัยนอน ถ้าไม่มีฝาเสือจะ กินเสีย ช่างทั้งปวงฟังเจ้าสามเนรว่าเห็นชอบด้วย ครั้นทำเสร็จแล้วจึง ให้นามว่าศาลาเจ้าเนร แลที่ตำบลหนองคนทีนั้นมีน้ำหยู่แล้ว ก็ทำศาลา สำหรับอาสัย แลไพร่ซึ่งทำศาลาลงไปตักน้ำกินได้คนทีใบหนึ่ง จึงให้ ชื่อหนองคนที แลช่างกองใหญ่ยกขึ้นไปทำพระตำหนัก ริมลำธารท้ายธาร ทองแดงคิดทดท่อน้ำปิดเปิดให้ไหลเชี่ยวมาแต่ธารทองแดง อันพระราช นิเวสซึ่งทำนั้นในดงพฤกสาชาติร่มรื่น ชื่อชิดเปนที่สำราญราชหฤทัย พระ ปิ่นนคเรสเกสกสัตรสรรพแสนสนุกแล้ว คิดผ่อนทางชลชลาให้ไหลล้น

ลงมายังห้วยสีดาดาส จึ่งให้นามชื่อพระราชนิเวสธารกเสม แล้วให้วันจรกนำออกไปตกแต่งธารโล่กปลายธารทองแดง ก็เปนที่ประพาสแห่งหนึ่ง แต่ตกแต่งพระราชนิเวสธารกเสม แลธารทองแดงบริเวนพระพุทธบาท แลสถลมารคทั้งปวงสามเดือนก็เส็ด.

จึ่งเสนาพฤทธามาจนำรายการมากราบทูนพระกรุนาให้ซาบทุกประการ สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตรัดได้ซงฟัง ก็มีพระทัยปราโมทยิ่งนัก จึ่งมีพระราชกำหนดสั่งแก่สมุหนายกว่า เดือนสี่ขึ้นสองค่ำจะไปนมัสการพระบรมบาท ให้เตรียมการโดยชลมารคสถลมารคให้พร้อม สมุหนายกรับพระราชโองการแล้วกำหนดกดหมายสั่งทุกพนักงาน เจ้าพนักงานทั้งปวงให้ล่วงไปจัดแจงการทุกประการ ทุกกะซวงพร้อมเส็ด.

ครั้นถึงผคุนมาสขึ้นสองค่ำ เพลารุ่งแล้วสองนาลิกาแปดบาท สมเด็ดบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว ซงบาตรแล้ว ก็ซงเครื่องสรรพาภรน์บวรด้วยแก้วกาญจนกนกรัตนาไมย สำหรับพิไชยราชยุธซงราชาวุธสรรพเส็ด ก็สเด็ดลงสู่พระที่นั่งไกรสรมุขพิมานไชยจักรรัตนพิพรรนด้วยเครื่องสูงไสว บวรทงชัยทงฉาน อลังการด้วยเรือต้นทั้งหลายเดียรดาสเรือเสนาพฤทธามาจราชตระกูลพระหลวงต้นเชือกปลายเชือกทั้งปวง ก็เข้าไปจับฉลากเปนขนัดอัดแออรรนพ ครบทั้งเรือประเทียบทุกกรม สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวก็ให้เคลื่อนขบวนพยุหะบาตรา ยาตราไปโดยทางแนวชลมารค กำหนดระยะทางแต่ขนานประจำท่าพระราชวังหลวง ถึงที่ประทับร้อนพระนครหลวง เปนทางสามร้อยเก้าสิบหกเส้น พักพลาพลทั้งหลายรับพระราชทานเปนสุขสบาย ครั้นเพลาซ เยแล้วสองนาลิกา ก็สเด็ดกรีธาพลาพลดนาเวสไปโดยลำดับชลมารคเปน ระยะทางหกร้อยหกสิบเอ็ด

เส้น เพลาชายแล้วสีนาลิกาเสสถึงท่าเจ้าสนุกก็สเด็จขึ้นพระราชนิเวสประทับแรมหยู่วัน ในเพลาบ่ายนั้นเจ้าพนักงานทั้งหลายก็ตรวดจัตุรงค์พยุหะ ยาตราเข้าจับฉลาก ประจำริ้วรายโดยตำแหน่ง แลรถพระประเทียบก็เรียบเรียงเปนระยะหยู่โดยขบวนสรรพเสร็ด ครั้นเพลารุ่งแล้วนาลิกาหกบาท สมเด็ดบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัว ก็ซงเครื่องสำหรับพิไชยสงครามเสร็ด สเด็ดซงช้างต้นพังกินรวิหกทีนั่งรองบุสบกเบญจาอลังการด้วยพระที่นั่งพุดตาน ทองบุฉลุลายพรรณรายด้วยแก้วกาญจนมณีรัตนชัชวาลโอภาส ด้วยเครื่องอภิรุมรุจิเรขเสวตฉัตร ชุมสายลายสุวรรนพรรนกลดกลิ้งกั้นซงมาสดาสดา รจนาด้วยมยุรฉัตรพัชนีจามรบังวิวิวรไพโรจนประดับ สรรพด้วยหมู่คชินทรดั้งกันแซกแซงค่ายค้ำพังคา ทั้งหมู่อัสวราเริงร้องหรีหรรสเนียรนาท หมู่พหลราชรถเรียงระดับงอนงามไสว หมู่พลาพลไกรกำกับคั่งพรั่งพร้อมโดยขบวนเสร็ดทั้งรถพระประเทียบทางนางพระสนมบริพาร สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวก็เคลื่อนพลทวยหานพยุหะบาตรา โดยแถวรัถยาทุเรสอรัณรมรื่นระหงระโหฐานพื้นดิลอึงอึกด้วยสัพทสำเนียงเสียงโกลาหลคล้องกลอง ชนะโครมครั้นเพียงแผ่นพื้นพสุธาดลกัมปนาท อันบวรราชอนงค์นางในรถพระประเทียบเรียบเรียงก็ชวนกันเพยงเพ่น ชมรุกขชาติอันผลิช่อค่อยผลเปนพุ่มพวงผกานาเนกในแนวพลัน ทิวเถื่อนทุรสถานดาดดง ก็สเด็ดตรงไปยังพระราชนิเวสตำหนักธารเสม เพลารุ่งเช้าสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัว สเด็ดพยุหะยาตรามานมัสการพระพุทธบาท กระทำการบูชาเปนมโหฬารยิ่งนัก แล้วให้มีมหรสพสมโภชเจ็ดเวนเปนกำหนด พระองค์ก็บริจาคราชทรัพย์ทานแก่ยาจกพรรนิพกทุกอันเปนอันมาก สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัว สเด็ด

นมัสการเช้าเย็นมิได้ขาดจนครบเจ็ดวัน แล้วสเด็จประพาสธารโศก ธารทองแดง แลห้วยเขาถ้ำธารเสด็จกลับยังกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา.

ศุภศักราช 997 ปีกุนสัปตศก สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว สเด็จไปพระราชทานเพลิงพระเจ้าลูกเธอฝ่ายในณะวัดไชยวัฒนาราม ได้เนื้อในท้องเผาไม่ไหม้สงสัยว่าต้องคุณ ครั้งนั้นประชาราษฎรลือกันว่า จะให้ค้นตำหรับตำราที่หมอผู้เถ้าผู้แก่ ต่างคนต่างกลัวความผิด บันดามีตำหรับตำราความรู้วิชาการก็ทิ้งน้ำเสียสิ้น.

ศุภศักราช 998 ปีชวดอัฐศก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้รื้อเทเวศถานพระอิศวร พระนารายน์ขึ้นมาตั้งยังชีกุน ในปีนั้นให้ยกกำแพงพระราชวังออกไปให้ล้อมพระมหาปราสาทพระวิหารสมเด็จ วันหนึ่งสเด็จมาทอดพระเนตรเรือกิ่งช่างรับพระราชทานอยู่ยังมิได้ติดตาเรือกิ่ง ซึ่งพระกรุณาให้นายมั่นมหาดเล็กบ้านนอก เอาตาเรือกิ่งติดเข้ากลับตาซ้ายเปนตาขวา หางตาเรือกลับไปข้างบ้าถว ทอดพระเนตรเห็นตรัสว่าดีอยู่ ให้เอาตามนายมั่นติดนั้นเถิด พระราชทานเงินตราห้าตำลึง เสื้อผ้าสำรับหนึ่ง ในวันบันระสีเพ็ญเดือนแปด สเด็จออกไปปติบัติพระสงฆ์ณะวัดไชยวัฒนาราม สมเด็จพระเจ้าลูกเธอซึ่งพระเยาว์ ก็ตามสเด็จไปหลายพระองค์ แต่พระนารายน์ราชกุมารพระชนม์ได้ห้าพรรษานั้นประชวร พระเจ้าอยู่หัวซึ่งพระกรุณาตรัสว่า ป่วยอยู่แล้วอย่าตามไปเลย เพลาเช้านั้นฝนตกพร่าอยู่ พระนารายน์ราชกุมารสเด็จออกไปเดินที่เกย พระสนมพี่เลี้ยงทูลห้ามก็ไม่ฟัง จะถวายพระกลดก็ห้ามเสีย พระสนมพี่เลี้ยงก็จนใจต้องเล่นอยู่ด้วย พระองค์ยืนยุดเต้าหลักชัยอยู่ อสนีลงต้องหลักชัยแตกตลอด

ลงไปจนดิน พระนารายน์ราชกุมารจะได้เปนอันตรายก็หามิได้ พระองค์ยืนยุดหลักชัยซึ่งพระสวนหยู่ตามประสาพระเยาว์ แต่พระสนมพี่เลี้ยงสลบไปสิ้น สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวได้ยินเสียงอสนีนั้นตรงพระราชวัง ก็ตกพระทัยตรัสให้ข้าหลวงเข้าไปดู ข้าหลวงเข้าไปกลับออกมากราบทูนตามซึ่งมีเหตุนั้น ให้ซึ่งซาบทุกประการ สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวได้ซาบดั่งนั้นเร่งให้หมอเข้าไปแก้คนทั้งปวง ครั้นปติบัติพระสงคแล้ว สเด็ดกลับเข้าพระราชวัง ทอดพระเนตรเห็นอสนีประจักส ซึ่งพระกรุนาตรัดว่าราชบุตรนี้จะมีบุญหยู่ แล้วให้สมโภชสมเด็ดพระเจ้าลูกเทอ พระนารายน์ราชกุมารสามวัน.

ศุลักราช 1059 ปีฉลูนพศก พระอาทิจวงส์คบคิดกับขุนนางซึ่งเปนโทสถอดเสียจากราชการแต่ก่อนนั้น ครั้นได้พวกสองร้อยเสสเพลายำค่องรุ่งเบิดประตูตรูกันเข้าไปในพระราชวัง ถึงหน้าสิงหาสรรเพชญปราสาทโห่ร้องอื้ออึง สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวไม่ทันรู้พระองค์ลงเรือพระที่นั่งลอยหยู่หน้าขนานประจำท่า ตรัดให้ตำหรวดไปเร่งขุนนางเข้าไปจับเหล่าร้าย เสนาบดีทั้งปวงรู้ ก็พากันคุมไพร่เข้าไปตีพวกพระอาทิจวงส์แตกกระจาย จับเอาตัวพระอาทิจวงส์ได้ สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวสเด็ดเข้าพระราชวัง สั่งให้พิจารนาเอาพวกกบดซึ่งคบคิดกับพระอาทิจวงส์นั้นได้สิ้นก็สั่งให้เอาไปประหารชีวิตเสียนะตแลงแกง รุ่งขึ้นวันหนึ่ง นายช้างต้นโคบุตรเล่นหมากรุกหยู่ในโรงช้าง อสนีตกลงนายช้างตาย แต่ช้างต้นโคบุตรจะได้เปนอันตรายหามิได้.

ศุลักราช 1060 ปีขาลสัมริทธิศก สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตรัดปฤกสาแก่เสนาพฤทธามาตราชปโรหิตทั้งหลายว่า แต่นี้จุลศักราชถึง

พันปี การกลียุคจะบังเกิดไปพายหน้าทั่วประเทศธานีน้อยใหญ่เปนอันมาก เราคิดว่าจะเลี้ยงบารมีลบศักราช บัดนี้ปีขานสัมริทธิศกจะเอากุน เปนสัมริทธิศก ขึ้นติถวารจันทเถลิงศก ให้กรุงประเทศธานีนิคมชนบท ทั้งปวง เปนสุขไพศาลสมบูรณสุขทวาบรายุค ท่านทั้งหลายจะเห็น ประการใด เสนาบดีมนตรีมุขมาจกราบทูลพระกรุนาว่าซึ่งซงพระราช ดำหริทั้งนี้ เพราะซงพระเมตตาแก่สัตวโลก ได้ชื่อว่าสัมมาสังกัปปะญาน สัมปยุตอสังขาริก ประหนึ่งสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตั้งพระทัยบำเพ็นการกุศล เปนสาสนูปถัมภกพระพุทธสาสนา อุปมาเหมือนเนื้อนาบริสุทธิหยู่แล้ว ถึงจะหว่านพืชสิ่งใดลงจะได้ผลเปนแท้ ซึ่งพระองค์ซงพระทัยจะลบศักราช ให้ประชาราสดรเปนสุขนั้นเห็นเทพเจ้าก็จะช่วยให้สมพระทัยปราถนา.

สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัว ตรัสได้ซึ่งฟังมุขมนตรีกราบทูลดังนั้น มีพระทัยโสมนัสปราโมทย์ยิ่งนัก จึ่งให้พรึทธาจารย์ผู้รู้ตำหรับพระ ราชพิธี ไปจัดแจงตกแต่งการทั้งปวง พรึทธาจารย์รับพระราชโองการ แล้ว ก็ให้กดหมายสั่งทุกพนักงานให้ทำเขาพระสิเนรุราชหน้าจักรวัติ ไพชยนตมหาปราสาทมีเขาไกรลาส แลเขาสัตพันล้อมเขาพระสิเนรุ เปนชั้น ๆ ออกมา แล้วให้ช่างกะทำรูปอสุรกุมภันทคนธรรพ์ คน ธัพมานพพระรือสีสิทธิวิทยาธรกินรนาคสุบรรนทั้งหลาย รายเรียง โดยระยะเขาสัตพันคีรีแล้ว ให้กะทำรูปสมเด็ดอมรินทราธิราชสถิต หยู่ณยอดเขาพระสิเนรุราชเปนประธาน จึ่งให้ทวิชาจารย์แต่งกายเปน พระอิสวร เปนพระพิสนุ พระพายุ พระพิรุน พระเพลิง พระยม พระ ไพสพ พระจันท พระอาทิจ รูปเทพเจ้าทั้งสิบสองราสี แวดล้อม สมเด็ดอมรินทราธิราช โดยอันดับสักกะเทวราช จึ่งเอาแผ่นสุวรรน

ชาติจิตอักสรด้วยชาติหรคุน, เปนสักราชใหม่บันทัดหนึ่ง, เปนสักราชเดิมบันทัดหนึ่ง, ไส่พานจำหลักสรรพาวะค์วางไว้หน้าสมเด็ดอัมรินทราได้มหาเสวตฉัตร ยอดเขาสิเนรุราช, แลเชิงเขาสัตภันท์ทั้งแปดทิศนั้นกะทำรูปช้างอัถคชยืนแปดทิศเปนอาทิ, คือทิศบุรพไว้พระยาเสวตกุญชร ทิศอาคเนโรมหัสดินท์สีพระเพลิง, ทิศทักสินรัตนนาคกุญชร สีแก้วมุกดา, ทิศหรดี อัญชันสีนิลอุบล, ทิศปราจินโกมุทกุญชร สีแก้วไพทูรย์ ทิศพายัพ สารนิถาคชเรส สีแก้วอินทนิล, ทิศอุดร,ทิศอิสาน,เสวตคชาธารสีขาวอ่อน. แลหว่างช้างอัถคชนั้น กว้างอัสวราชแปดหมู่นอกนั้นตั้งราชวัตฉัตรทั้งชัยทั้งประดาก แลต้นกล้วยต้นอ้อย ประดับประดาด้วยพุ่มพนมบุบผาชาติต่าง ๆ เปนมโหฬารดาดาส, แลตั้งพิธีไสยสาตรนะเชิงเขาสัตพันธ์ทั้งสี่ทิศรอบราย. แตรสังขดุริยดนตรีพินพาทฆ้องชัยเภรีบันเดาะวโกลาหล แล้วเทียบชนิดพลตั้งกลาบาทเปนชั้น ๆ ออกมามากนัก แลในจังหวัดไพชยนตมหาปราสาท กรจนาตกแต่งพระที่นั่งบัลลังก์อาสน์อันวิจิตรไว้เบญจราชกกุธภัณฑ์ แล้วเชิญพระปติมากรแลพระไตรปิฎกธรมาตั้งเปนประธาน นิมนต์พระสงฆ์สังฆราชราชาคณะคามวาสีอรัญวาสีมาสวดพระพุทธปริตมหามงคลสูตรอันประเสิด ทวิชาจารย์จัดแจงการทั้งปวงนั้นเสด็จ. จึ่งกราบทูลสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวให้ซาบทุกประการ. ครั้นได้สุภวารมหามงคลเริกส์ พระบาทสมเด็ดบรมนาถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าหยู่หัวกล้ำอางองค์ซงสำดกพิตรวิภูสาเสด็ด, สเด็ดซงมหาราเชนทรยานกาญจนอลงกตรจนา พร้อมด้วยพริทธาจารย์ทั้งปวง สเด็ดมาประทับเกยนะเชิงสัตภันท์บรรพต สเด็ดบทบาทยาตราขึ้นไปยังยอดเขาพระสิเนรุราช, พระองค์ก็ถวายอภิวาทพระบรมรัตนตยาธิคุณสุนทรภาพ ด้วย

เบญจางคประดิถถอธิถานบารมีโดยพระทัยปราถนา, แล้วยอพระกรเบื้องขวาลบศักราชเดิมนั้นเสียเส็ด. พราหมน์ที่แต่งกายเปนพระอิศวร,พระนารายน์ แลเปนเทพเจ้านั้น, ก็อวยชัยถวายพรโดยสารโสถกวิธีพรหมทวิชาจารย์ก็เป่าสังขแตรดุริยดนตรี. พินพาทคาดค้องชัยเภรีมี่สนั่นสัพทก้องโกลาหลทั้งพระนคร แล้วสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวเส็ดกลับยังพระราชมนเทียรสถาน.

รุ่งขึ้นซึ่งพระราชดำหริจะให้ทานแก่หมู่พรรนิพกรอบเมือง, จึ่งมีพระราชโองการให้มหาอำมาตกแต่งพระนคร, ให้เส็ดแต่ในสามวันอำมาตรับพระราชบริหารแล้วก็ให้เจ้าพนักงานจัดแจงแถวสถลมารครัถยาทุบปราบให้ราบรื่นเปนอันดี ตั้งราชวัตฉัตรทงปักต้นกล้วยต้นอ้อยโดยระยะทาง, ให้ตั้งไม้กามพรึกส์ห่างกันสิบวารอบพระนครพร้อมโดยพระราชบริหาร.

ครั้นเพลารุ่งเช้าแล้วสามนาลิกาหกบาทได้อุดมเริกส์, สมเด็ดพระพุทธเจ้าหยู่หัว ก็ซึ่งเครื่องสำหรับขัติยราชถึงกาภรน์บวรวิภูสิตเส็ดสเด็ดซึ่งพระยากุญชรตัวประเส็ด, แลกลางช้างนั้นวางพานทองรองหิรัญสำหรับจะโปรยทาน พร้อมด้วยเสนางคนิกรทวยหาน โดยสเด็ดจะนับมิได้. ครั้นออกจากทวารพระราชวังแล้ว พระเจ้าหยู่หัวก็โปรยทานแก่ยาจกพรรนิพกทั้งหลายแล้ว สเด็ดไปถึงกามพรึกส์ต้นใดก็ให้หยุด, ให้พนักงานซึ่งขึ้นหยู่นั้นโปรยทาน, แลหว่างต้นกามพรึกส์พระองค์ก็หยุดโปรยทานไปเปนลำดับ, จนรอบพระนครแล้วเส็ดสเด็ดกลับพระราชวัง ในลำดับเดือนนั้นสมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวบริจาคพระราชทรัพย์แลราชพาหนะกะท่าสัตตกมหาทาน เปนทานแก่พราหมน์ทวิชาชาติแลยาจกพรรนิพกทั้ง

ปวงเปนอาทิ, คือช้างร้อยหนึ่งม้าร้อยหนึ่ง, ทาสชายร้อยหนึ่งทาสหญิงร้อยหนึ่ง, เงินร้อยชั่งทองร้อยชั่ง, ราชรถร้อยหนึ่ง, แลแต่งการออกสนามมีมหรศพสมโภชครั้งนั้นเปนมโหฬาราธิการยิ่งนัก.

ในปีนั้นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้มีราชสาส์น ไปกรุงรัตนบุระอังวะ. ในพระราชสาส์นนั้นว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงเทพมหานครศรีอยุธยามหาดิลกภพอันสมเด็จปราบดาภิเสกผ่านพิภพไอสุริยสวรรยาธิปัตยถวัลยราชประเพนี มีพระราชหฤทัยหน่วงน้าวพระบรมโพธิญาณ บำเพ็ญทานการกุศลเปนอจลสัทธาแท้มิได้หวาดหวั่นไหวตั้งพระทัยที่จะรื้อสัตวให้พ้นห้วงมหรรณพนิทธารกล่าวคือสังสารวัฏ. บัดนี้เห็นว่ากลียุคจะถึงแก่สัตวทั้งหลายทั่วประเทศธานีใหญ่น้อยทั้งปวง เพราะจุลศักราชถ้วน 1000 ในปีขาลสัมฤทธิศก, จึงอุสาหะกระทำสัตยาธิษฐานแล้วตั้งพระราชพิธีลบศักราช, เอาปีกุนเปนสัมฤทธิศก, ชนดิถีวารจันทเถลิงศก เปนทิวาปรายุค เพื่อจะให้ทั่วประเทศธานีใหญ่น้อยทั้งปวง เปนบรมสุขสมบูรณ์ทั่วกัน. ให้พระเจ้ากรุงอังวะแลเมืองขอบขัณฑเสมาทั้งปวง ใช้ศักราชตามพระนครศรีอยุธยาลบนี้เถิด. ส่งพระราชสาส์นไปเมืองตองอูให้เมืองตองอูส่งไปกรุงอังวะ.

ครั้นจุลศักราช 1002ปีมะโรงโทศก พระเจ้ากรุงอังวะแต่งทูตานุทูตจำทูลพระราชสาส์นมา, แลในพระราชสาส์นนั้นว่า, พระเจ้ากรุงรัตนบุระอังวะอันตั้งอยู่ในธัมสาตรราชสาตร, แลมีบ่อแก้วบ่อทองเปนพื้นเมือง, ขอจำเริญทางพระราชไมตรีมายังสมเด็จพระเจ้ากรุงทวาราวดี, ด้วยแจ้งกิตติศัพท์ไปว่า สมเด็จพระเจ้าซึ่งธำมนั้นทิวงคตไปแล้ว, พระองค์ราชขึ้นผ่านพิภพตามประเพณี มีพระเกียรติยศเกียรติคุณใหญ่ยิ่งกว่ากษัตราธิราชแต่ก่อน, ก็ประกอบด้วยปราสาททองแลเสวตกุญชรชาติดี

ประเสิดเปนศรีเมืองนั้น, ฝ่ายกรุงรัตนบุระอังวะมีความยินดีนัก. บัดนี้ให้ทูตานุทูตมาถามข่าวพระสพตามประเพนี แลจำเริญทางพระราชไมตรีด้วย, ประการหนึ่งซึ่งพระองค์จะให้ใช้ศักราชตามพระนครศรีอยุธยานั้น ฝ่ายกรุงพุกามประเทศ แลรามัญประเทศ ได้ใช้ศักราชเดิมหลายชั่วกระษัตรมาแล้ว, ครั้นจะใช้ตามมีพระราชสาสนไปนั้นเกรงจะพ้นเพื่อนซึ่งพระเจ้ากรุงทวาราวดีสบได้ก็ให้พระองค์ใช้เถิด. ครั้นแปลแล้วสมุหนายกเอากราบทูลพระกรุนา, ซึ่งเคืองพระทัยตรัสว่า, อ้ายพม่ามันมิใช้ตามเราก็แล้วไป. ครั้งนั้นสเด็ดออกมุขจักรวัดไพชยนตมหาปราสาทเบิกแขกเมืองเข้าถวายบังคม. ตรัสปติสันถารสามนัดแล้ว สั่งให้เลี้ยงแขกเมืองก็สเด็ดขึ้น. เจ้าพนักงานยกของมาพระราชทาน, แขกเมืองมิได้รับพระราชทานว่าหย่างทำเนียมกรุงอังวะถ้าทูตานุทูตไปเยียนพระสพห้ามมิให้รับพระราชทาน, เพลาเย็นสมุหนายกกราบทูลซึ่งพระกรุนาให้ต่อว่าแขกเมืองว่า, หย่างทำเนียมกรุงพระนครศรีอยุธยา, ถ้าไปเยียนสพย่อมแต่งของบริโภคเลี้ยงให้อิ่มหนำ, จึ่งได้ชื่อว่านับถือกันนี้ตัวมากรุงพระนครศรีอยุธยาแล้วไม่รับพระราชทานนั้น, ไม่นับถือกรุงพระนครศรีอยุธยาหรือ ๆ ว่าสิ่งของซึ่งพระราชทานนี้ ไม่ดีเหมือนกรุงอังวะ. ถ้าไปต่อว่าแขกเมืองดื้อดึงหยู่ไม่รับพระราชทาน, ก็ให้เอาสิ่งของราสดรดสะดงแล้วขับเสียจากเมือง. เจ้าพนักงานก็ไปต่อว่าโดยพระราชโองการ, แขกก็มิได้รับพระราชทาน, เจ้าพนักงานก็เอาสิ่งของราสดรดสะแขกเมืองแล้วขับเสียจากพระนคร.

จุลศักราช 1003 ปีมะเส็งตรีสก สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวสเด็ดพระราชดำเนินลงไปประพาศพระที่นั่งไอสวรรย์ทิพอาสน์. วันนั้นสเด็ด

หยู่แรมเพลาค่ำออกมายืนหยู่หน้ามุข, สมเด็จพระเจ้าลูกเทอพระนารายน์ราชกุมารส่องโคม, อสนีตกลงต้องหน้าบันแว่นประดับรูปสัตว์ตกกระจายลงมารอบพระองค์. สมเด็จพระพุทธเจ้าหยู่แลสมเด็จพระเจ้าลูกเทอจะได้เปนอันตรายหามิได้ ซึ่งพระกรุนาให้พระโหราทำนาย ถวายพยากรน์ว่าเปนมหาสุภนิมิตร จะซึ่งพระกริตติการยิ่งขึ้นไป แล้วจะได้พระราชลาภต่างประเทศ. ถึงเดือนสิบก่าปีนั้นอลิมัดหร่าลูกค้าเมืองเทศนั้นทุกพรรนผ้าแลได้ม้าเทศสูงสามสอกสองนิ้วเข้ามาถวายสองม้า กับกนหยีนผักคำถมยาราชาวดีประดับนพรัตน์เล่มหนึ่ง กับสิ่งของนอกนั้นเปนอันมาก.

ลุศักราช 1005 ปีมะแมเบญจสก พระโหราถวายเริกสติกาว่า ในสามวันนี้จะเกิดเพลิงไหม้ในพระราชวัง, สมเด็จพระเจ้าหยู่หัวตรัสได้ซึ่งฟังตกพระทัยด้วยโหราคนนี้ทายแม่นยำนัก. ครั้งหนึ่งเสด็จหยู่ในพระที่นั่งไพชยนตมหาปราสาท มุสิกะตกลงมาซึ่งพระกรุนาเอาขันทองครอบไว้ให้หาพระโหรามาทาย, พระโหราคำนวนแล้วทูนว่าสัตว์สี่เท้า, ซึ่งพระกรุนาตรัสว่ากี่ตัว, พระโหราจับคำนวนแล้วว่าสี่ตัว, ซึ่งพระกรุนาตรัสว่าสัตว์สี่เท้านี้ถูกหยู่แล้ว. แต่ที่สี่ตัวนั้นผิดแล้ว, ครั้นเปิดขันทองขึ้นเห็นลูกมุสิกะคลานหยู่สามตัว, กับแม่ตัวหนึ่งเปนสี่ตัว. ก็ซึ่งพระกรุนาตรัสสันเสินพระโหราจับดีว่า, ดูแม่นกว่าตาเห็นอีก, ให้พระราชทานเงินตราชั่งหนึ่งเสื้อผ้าสองสำรับ. แต่นั้นมาก็เชื่อถือพระโหราจับดีนัก, ครั้นซาบว่าจักเกิดเพลิงจึ่งมิไว้พระทัย, ให้ขนของในพระราชวังออกมา, ไปหยู่วัดไชยวัธนารามทั้งเรือบัลลังก์, เรือสี่,เรือคลัง,คับคั่งแออัดกันหยู่ แลในพระราชวังนั้นเกนที่ไพร่สมพักสัพด้วยพร้าขอตะกร้อน้ำรักสา, ห้ามมิให้หุงข้าวในพระราชวัง, แล้วให้เรือตำหรวจคอยบอกเหตุทุกทุ่มโมง.

ครั้นถึงคำรบสามวันเพลาชายแล้วสี่นาลิกา, เรือตำหรวดลงไปกราบทูล พระกรุนาว่าสงบหยู่, สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตรัดว่า, ครั้งนี้เห็นพระโหรา-ธิบดีจะผิดหยู่แล้ว, สั่งเรือเถิดจะเข้าพระราชวัง, เจ้าพนักงานก็เคลื่อน เรือพระที่นั่งกิ่งเข้ารับสเด็ด, พระเจ้าหยู่หัวสเด็ดมาถึงฉนวนน้ำประจำท่า พระโหราธิบดีหยู่ท้ายเรือพระที่นั่งกราบทูนว่า, ขอให้ย่าค้องค่ำก่อนจึ่งจะ สิ้นพระเคราะห์. สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวก็ให้ลอยเรือพระที่นั่งหยู่, เพลา ชายแล้วห้านาลิกา, เมคตั้งพยับคลุ้มขึ้นข้างปราจิมทิส, ฝนตกพรำ ๆ ลงมา, ซึ่งพระกรุนาตรัดแก่พระโหราว่าฝนตกลงมาสิ้นเหตุแล้วกะมัง. พระโหรากราบทูนว่า, ขอพระราชทานงดก่อน. พอสิ้นคำลง, อสนีเปรี้ยง ลงมาต้องเหมพระมหาปราสาท, เปนเพลิงติดพลุ่งโพลงขึ้นไหม้ลามลง มา, คนทั้งหลายซึ่งหยู่ในพระราชวังมิรู้ที่จะทำประการใด, แลดีบุกอัน ลาดหลังคานั้นไหลราดลงมาดั่งห่าฝน. เพลิงก็ไหม้ติดต่อไปทั้งห้องคลัง เรือน, หน้าเรือนหลังร้อยเรือนจึ่งดับได้. สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตรัดให้ พระโหราดูว่า, เพลิงฟ้าไหม้คั้งนี้จะดีหรือร้าย. พระโหรากราบทูนพระ กรุนาว่าดี, จะมีลาภแลกอบด้วยอิสริยะยสพระเกียรติยสจะปรากดไปใน นานาประเทสทั้งปวง, บันดาอริราชไพรีจะเกรงพระเดชเดชานุภาพเปน อันมาก. สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวตรัดได้ซึ่งฟังมีพระทัยปราโมทย์ยิ่งนัก. ครั้งนั้นเพลิงไหม้แต่พระที่นั่งมังคลาภิเสกที่ชื่อปราสาททอง, แลพระที่นั่ง จักรวัติไพชยนตมหาปราสาท, แลพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท, จะได้ไหม้ ด้วยหามิได้. สมเด็ดพระเจ้าหยู่หัวสเด็ดเข้าพระราชวัง, ซึ่งพระกรุนาให้ ส้างจัดการก่อพระมหาปราสาท, แต่ทำคลังเรือนข้างในทั้งปวงสามเดือน

เรือนข้างในเสด็จ. แต่พระมหาปราสาทที่หนึ่งจึ่งสำเหร็จ, ให้นามชื่อพระวิหารสมเด็จ.

ศุภศักราช 1006 ปีวอกฉศก สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปราสาททองครองพิภพมณฑลสกลสีมาอาณาจักร, พรักพร้อมด้วยหมู่จตุรงค์เรืองพระเดชเดชานุภาพเพราะบรมโพธิสมภาร, สมณะพราหมนาจารย์แลไพร่ฟ้าขอบขัณฑเสมาเปนสุขสมบูรณ์ทั่วหน้ามา.

แผ่นดินเจ้าฟ้าไชย

ศุภศักราช 1017 ปีมะแมสัปตศก, สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซึ่งพระประชวรหนัก, แปรสถานลงไปอยู่พระที่นั่งเบญจรัตน์, ซึ่งพระกรุณามอบราชสมบัติ แตพระแสงขรรคไชยสำรให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าไชย. อยู่สามวันเพลายามสามก็สเด็จสวรรคต. พระเจ้าอยู่หัวปราสาททองอยู่ในราชสมบัติยี่สิบหกพรรสา เจ้าฟ้าไชยก็ได้ครองราชสมบัติ.

แผ่นดินพระสรีสุธัมราชา

ครั้นอยู่มาศุภศักราช 1018 ปีวอกอัฐศก สมเด็จพระนารายน์เปนเจ้าก็ให้คนสอดแนมออกมา, คิดราชการด้วยพระสรีสุธัมราชาผู้เปนพระเจ้าอา ๆ ก็กำหนดเข้าไป. ครั้นเพลาค่ำพระนารายน์เปนเจ้า ก็พาพระขนิดถาของพระองค์ลอบหนีออกทางประตูตัดสระแก้วไปหาพระเจ้าอา. พระสรีสุธัมราชากับพระนารายน์ราชนัดดา, ชุมผู้คนพร้อมแล้วก็ยกเข้ามาพระราชวัง, จับเอาตัวเจ้าฟ้าไชยไปสำเหร็จโทษเสียนะวัดโคกพระยา.

พระสรีสุธัมราชาก็ได้ผ่านพิภพกรุงเทพทวาราวดีศรีอยุธยา, ตรัส

ให้สมเด็จพระนารายน์ราชนัดดาเปนอุปราช. สมเด็จพระนารายน์เปนเจ้าก็สเด็จหยู่ณะพระราชวังบวรสถานมงคล. หยู่มาสองเดือนเสสสมเด็จพระศรีสุธรรมราชาพระเจ้าแผ่นดิน, ทอดพระเนตรเห็นพระราชกัลยานีน้องพระนารายน์ราชนัดดา, ซึ่งพระรูปสิริวิลาสเลิศกัลสนะนารี, ก็มีพระทัยเสน่หาผูกพันปราสจากลัจชิสมโภค, จึ่งให้หาขึ้นไปบนที่หวังจะร่วมรสสังวาสด้วยพระราชกัลยานี ๆ มิได้ขึ้นไป หนีลงมาพระตำหนักแล้วบอกเหตุกับพระนม ๆ จึ่งเชิญพระราชกัลยานีเข้าไว้ในตู้พระสมุดหามออกมา, เสว่าจะเอาพระสมุดไปยังพระราชวังบวรสถานมงคล. นายประตูก็มิได้สงสัย. ครั้นไปยังพระราชวังบวรสถานมงคลแล้ว, พระราชกัลยานีก็ออกจากตู้เข้าเฝ้าสมเด็จพระเชตถาธิราช ซึ่งพระกันแสงทูลประพฤติเหตุทั้งปวง, ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอาเปนพาลทุจริต. สมเด็จพระนารายน์บรมบพิตรเปนเจ้าได้ซึ่งฟังก็ ซึ่งพระโทมนัสน้อยพระทัยนักจึ่งตรัสว่า, อนิจจาพระเจ้าอาเรานี้คิดว่าสมเด็จพระบิตุราชสวรรคตแล้ว, ยังแต่พระเจ้าอาก็เหมือนบรมราชบิดายังหยู่, จะได้ ปกป้องพระราชวงสานุวงส์สืบไป, ควนหรือมาเปนดั่งนี้ได้. พระองค์ปราสจากหิริโอตัปปะแล้ว, ไหนจะครอบครองราชสมบัติเปนยุติธรรมได้เล่า, น่าที่จะร้อนอกสมณะชีพราหมน์ อานาประชาราสดรไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเปนแท้, จะละไว้มิได้, ด้วยพระองค์ก่อแล้วจำจะสานตวม, จะเสี่ยงเอาพระบารมีเปนที่พึ่ง. พระนารายน์ซึ่งพระราชดำหริแล้ว, จึ่งให้หาขุนนางเข้ามาในพระราชวัง, ตรัสแจ้งประพฤติเหตุซึ่งจะทำยุทธนั้น. ขุนนางทั้งหลายได้แจ้งในรับสั่งดั่งนั้น, ต่างคนก็ทูนอาสาขอเอาชีวิตเปนแดนแทนพระคุณทุกคน. สมเด็จพระนารายน์เปนเจ้าได้ซึ่งฟังมีพระทัยปราโมทย์ยิ่งนัก.